

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Національного еколого-
натуралістичного центру Міністерства освіти
і науки України, доктор педагогічних наук,
професор

Вервицький В.В.

«08» серпня 2019

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

(з розробками занять)

**з позашкільної освіти та позакласної роботи
еколого-натуралістичного напрямку
«ЛЮБУВАННЯ ПРИРОДОЮ»**

Початковий рівень

м. Київ - 2019

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми

Зміст даної програми з розробками занять (далі – програма) обумовлений необхідністю звернення дітей до духовного єднання з природою, умінню не просто дивитися, а вдивлятися, не просто слухати, але й дослуховуватись і почути. Технології таких занять дуже відрізняються від звичайних занять, уроків та навчальних екскурсій. Вони розраховані на отримання дітьми емоційно-образної інформації про природу, підносять дитяче сприймання на належний емоційно-образний рівень. На жаль, не одразу діти починають відчувати свою спорідненість з природою, бо багато хто приходить до закладу освіти з дуже обмеженими, споживацькими уявленнями про неї. Попереду тривалий і наполегливий шлях до їхнього серця. Просто так в маленькій людині це не народжується — цьому треба учити. З любов'ю, довго і терпляче. Щоб згодом потреба в красі стала щоденною необхідністю впродовж всього життя. І це неможливо передати порожніми гаслами, а лише особистим прикладом і гідною поведінкою дорослих – педагогів та батьків.

Новизна програми

1. Новизна програми полягає в тому, що дана програма розрахована не лише на навчальний рік (9 місяців), як більшість стандартних програм освітніх навчальних закладів, а на календарний рік (12 місяців). Хіба можна припинити милуватись красою природи та насолоджуватись співом птахів влітку? Тому «літній» розділ і 9 розробок занять, що входять до нього – це скоріш за все «домашнє» завдання для батьків на літній період.

2. Новизна програми полягає в тому, щоб організувати нестандартні заняття, екскурсії, на яких всі діти, – з різною підготовкою, могли б реалізувати свої сили, виконуючи різні завдання та практичні роботи, що не пов'язані з навчальним матеріалом. Остання вимога вельми важлива, оскільки в цьому випадку дитина, яка не справляється з вимогами шкільної програми на уроках, зможе подолати невпевненість, боязкість перед новим видом діяльності та знайти упевненість в своїх силах. Всім без виключення надається можливість побувати в ролі художника, дизайнера, автора власних казок та оповідань, екскурсовода, взяти участь у виставках, проектах. Завдяки даній методиці кожна дитина почувається вільно та розкуто, розвивається її внутрішній світ, пізнавальна і творча активність і створюються умови для самоствердження і становлення особистості.

Мета програми

Головна мета програми – виховання у дитини здатність насолоджуватися довкіллям, яке її оточує.

Завдання програми

- ❖ Допомогти вихованцю побачити світ з нової, несподіваної сторони, по-іншому поглянути на звичні життєві аспекти;
- ❖ Розвинути творчі здібності до усних і письмових творів про природу, за допомогою власних спостережень, а також читання додаткової літератури (розповідей, віршів, загадок, наукових статей).
- ❖ Розкрити потенціал до пізнавальної активності, творчих можливостей через сприйняття навколишнього світу.

Програма побудована на принципах:

- ❖ розвивального навчання, що передбачає формування у дітей уміння самостійно мислити, аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, класифікувати;
- ❖ діяльнісного підходу, при якому дитина стає активним суб'єктом діяльності;
- ❖ психологічної свободи, атмосфера тепла і довіри надають можливість кожному вихованцеві, затвердиться в пошуку нових ідей і нових знань.

Умови реалізації програми:

1. Психологічна готовність педагога, який забезпечує дітям можливість нового «відкриття» і захоплення;
2. Наявність устаткування для здійснення завдань програми (необхідна художня література, репродукції художників з циклу «Природа», музичний супровід, аудіо- та відеоматеріали, фотографії, слайди тощо)
3. Наявність матеріалів і інструментів для художньо-практичної та еколого-природоохоронної діяльності.

Основні методи роботи

Основними методами роботи є індивідуальні і спільні спостереження, обмін враженнями і художня діяльність. Заняття курсу чергуються з екскурсіями в парку, сквері, прогулянками на галявину, до водоймища, спостереженнями за фонтанами, струмком та річкою, за деревами і квітами, за небом і землею. Заняття передбачають демонстрацію репродукцій художників, фотографій, слайдів, аудіо- та відеоматеріалів, а також використання музичного супроводу. Для створення необхідного позитивно-емоційного настрою під час практичної творчої роботи дітей можуть бути використані чудові музичні твори з циклу композиторів А.Вівальді та П.І.Чайковського «Пори року», музичні інтерпретації віршів Т.Г. Шевченка «Сонце заходить», Ю. Іщенка «Літній дощ», В. Кікти «Вечір іде» та «Відлітають журавлі». Літературні твори українських класиків про рідну природу, прослуховування українських народних пісень в яких оспівується неповторна краса української природи, тощо.

1. Методи, в основі яких лежить спосіб організації заняття:
 - ❖ словесний – усний переказ або твір, бесіда, розповідь, лекція тощо;
 - ❖ наочний – спостереження, показ відео і мультимедійних матеріалів, ілюстрацій, показ або особисте виконання педагогом, робота за зразком тощо;
 - ❖ практичний – виконання творчих робіт, творів, віршів тощо.
2. Методи, в основі яких лежить рівень діяльності дітей:
 - ❖ пояснювально-ілюстративний – діти сприймають і засвоюють готову інформацію;
 - ❖ репродуктивний – вихованці відтворюють отримані знання і освоєні способи діяльності;
 - ❖ частково-пошуковий – участь дітей в колективному пошуку, рішення поставленої задачі спільне з педагогом;
 - ❖ дослідницький – самостійна проектна або дослідницько-творча робота.
3. Методи, в основі яких лежить форма організації діяльності вихованців на заняттях:

- ❖ фронтальний – одночасна робота зі всіма вихованцями, індивідуально-фронтальний – чергування індивідуальних і фронтальних форм роботи;
- ❖ груповий – організація роботи в групах;
- ❖ індивідуальний – індивідуальне виконання завдань, вирішення проблем тощо.

Структура програми

Програма розрахована на роботу з дітьми початкових класів. Педагогічна значущість програми полягає в тому, що вона доступна для розуміння та сприйняття для керівника гуртка, який бажає збагатити духовний світ дитини. Програма носить пропедевтичний характер (підготовчий, вступний курс) і може служити базою, підставою для подальшого освоєння інших програм. Цим обумовлений термін реалізації даної програми – один рік (далі можливе доопрацювання до чотирьох років).

Кожне заняття триває 2 години (за винятком конкурсів, вступу, узагальнюючого заняття в кінці курсу програми – 1 година) і складається з п'яти частин: П е р ш а – сприйняття, розгляд, милування природними об'єктами, насолодження співом птахів, зачаровування кружлянням у повітрі осінніх листочків та отримання від цього позитивних емоцій. Д р у г а – спілкування, обмін відчуттями та враженнями від побаченого та відчутого. Т р е т ь я – створювальна, художньо-мистецька діяльність по створенню образів, які справили на дитину найбільш сильне враження. Ч е т в е р т а – динамічна пауза – це веселі рухливі екологічні ігри, вікторини, конкурси та змагання – (Додаток 1), також це можуть бути веселі фізкультхвилинки – рухливі вправи під музику з імітацією вітерця, звірят, птахів, листя дерев. П ' я т а – підбиття підсумку успіхів кожного дитяти (що особливо удалося і що доопрацювати).

Загальна тривалість заняття складає 2 години, з яких:

1. Сприйняття (прогулянка або екскурсія) – 45 хв.,
2. Спілкування (обговорення побаченого) – 15 хв.,
3. Створювання (практична робота) – 35 хв.,
4. Динамічна пауза (рухливі екологічні ігри та фізкультхвилинки) – 20 хв.,
5. Підсумок заняття – 5 хв.

Заняття проводяться 6 годин на місяць, що складає 54 годин на навчальний рік і 18 годин у літній період канікул («домашнє» завдання для батьків). Разом 72 години.

Чіткого поділу на теоретичну частину – де діти «нерухомо» сидять за партами і уважно слухають подання нового матеріалу, і практичну частину – де тільки за наказом педагога приступають до виконання практичних завдань, нема. Теоретичне подання інформаційно-пізнавального матеріалу, розповідь, ведення дискусій, бесіда між педагогом та вихованцями, а також діалог між самими дітьми, відбувається постійно – під час виконання дітьми творчих практичних робіт, проведення екологічних ігор, завдань, екскурсій тощо.

Очікувані результати

Дану програму можна вважати підготовчою, базовою. З одного боку, вона позбавляє дитину будь-яких комплексів, з іншого боку – підтримує її вільний і природний стан радості і довіри до життя. Відчуття захоплення і трепетливе відношення до краси природи. Розвиток великодушного ставлення до неї, в даному випадку, будуть обумовлені сенсомоторною системою (системою органів чуття), зоровими, мовними, слуховими аналізаторами. Окрім цього, милування природою і

розгляд її зблизька сприятимуть розвитку асоціативного мислення дітей, допоможуть їм образно сприймати те, що розглядається і надалі занурюватися (переноситися) в побачений світ образів, відчувати їх живий початок.

Навчання за даною програмою розвиває у дітей прихильність до естетичного сприйняття довкілля, виховує любов до природи, бажання розглядати її красу та милуватись нею, помічати деталі, радіти незвичайному. Органічний зв'язок спостереження і милування природою, образотворче мистецтво, слухання музики, українських пісень і поезії несуть в собі художньо-естетичне виховання молодшого покоління.

В результаті навчання за даною програмою вихованці:

- ❖ Навчаться спостерігати за об'єктами довкілля. Ділитися враженнями, відчуттями від побаченого. Відображати побачене через творче творення (малюнок, аплікацію, ліплення, твори та перекази, творчі проекти) Долучатись до природи, відчуті її красу, силу або співпереживати разом з нею її беззахисність.

- ❖ Почнуть будувати гуманні взаємини з природою Розвинуть увагу, пам'ять, мислення, просторову уяву; творчі здібності, фантазію і художній смак.

- ❖ Опанують додаткові знання з області біології, літератури, музики, живопису,

- ❖ Набудуть навичок культурного, етичного, художньо-естетичного і духовного виховання.

- ❖ Поділяться накопиченими знаннями через виступи, проекти.

Методичні рекомендації

Дана програма – о р і є н т о в н а . Педагог може, за власним бажанням, вносити зміни щодо структури та змісту програми, скорочувати чи доповнювати її власними напрацюваннями. У кожного вчителя свій стиль, свій почерк та підхід щодо проведення заняття, гри чи заходу. І кожен має власний та особливий метод зацікавлення вихованців. Це можна реалізувати через науковий матеріал підручника, інтернет-ресурси чи інші джерела. Педагог на власний розсуд може доповнити її цікавими прикладами з художньої літератури, використовуючи легенди, міфи, оповідання, вірші та пісні про природу, рідну місцевість та Україну. Для гармонійного виховання дітей доцільно використовувати елементи усної народної творчості. Через казки, пісні, приказки можна глибше пізнати явища природи, розкрити значення біологічних об'єктів, підвищити інтерес вихованців до історії рідного краю, славетних сторінок історії України.

Висновок

Творче спілкування з природою – дієвий метод всебічного розвитку і виховання в дитини кращих людських якостей. Минуть роки і ці діти залишать стіни своїх навчальних закладів і розійдуться хто куди по своїх життєвих стежинах, але заняття милування природою залишать незабутній слід у душі кожного. І можна сподіватись, що ставши дорослими, вони будуть бережливо ставитись до навколишнього середовища, дбати про кожну живу істоту.

Шановні батьки! Виховати розум дитини нелегко. Але набагато важче виховати її серце й душу. Ніщо не допоможе Вам у цьому краще, ніж її величність Природа. Ведіть своїх дітей у її дивосвіт. Кожного дня. Крок за кроком. Навчіться радіти разом – радіти сонцю і дощику, квітам і птахам, зимі і літу.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема занять	Кількість годин
Вступ	1
РОЗДІЛ I ВКЛОНІМОСЯ ВЕСНІ-КРАСНІ	18
Заняття 1. Фестиваль весняних кольорів	2
Заняття 2. Фестиваль весняних кольорів (продовження)	2
Заняття 3. Весняна симфонія	2
Заняття 4. Весняна симфонія (продовження)	2
Заняття 5. Вигадливі візерунки весни	2
Заняття 6. Чим пахне весна?	2
Заняття 7. Свято весняних квітів	2
Заняття 8. Свято весняних квітів (продовження)	2
Заняття 9. Трудова справа «Наш квітничок»	2
РОЗДІЛ II П'ЄМО ЛІТНЄ СОНЦЕ	18
Заняття 1. Лісові несподіванки та сюрпризи	2
Заняття 2. Літня голубиць	2
Заняття 3. Чудо-райдуга	2
Заняття 4. Барвистий віночок літа	2
Заняття 5. Барвистий віночок літа (продовження)	2
Заняття 6. Вслухайся в «музику» літа	2
Заняття 7. Вслухайся в «музику» літа (продовження)	2
Заняття 8. Літні аромати	2
Заняття 9. Трудова справа «Джерельце»	2
РОЗДІЛ III НА ГОСТИНИ ДО ЩЕДРОЇ ОСЕНІ	17
Заняття 1. Поклонися калині	2
Заняття 2. Карнавал осінніх барв	2
Заняття 3. танок осіннього листя	2
Заняття 4. Прощальна пісня осені	2
Заняття 5. Прощальна пісня осені (продовження)	2
Заняття 6. Осінні дарунки	2
Заняття 7. Осінні дарунки (продовження)	2
Заняття 8. «Свято осені» – конкурс казок, малюнків, осінніх букетів, поробок, творів, віршів, пісень, загадок та приказок про «Чарівницю Осінь».	1
Заняття 9. Трудова справа «Швидка зелена допомога»	2
РОЗДІЛ IV АПЛОДУЄМО ЗИМІ-СКУЛЬПТОРУ	17
Заняття 1. Якого кольору зима?	2
Заняття 2. Зима-скульптор	2
Заняття 3. Зима-скульптор (продовження)	2
Заняття 4. Сніжинки-балеринки	2
Заняття 5. Кришталевий дзвін зими	2
Заняття 6. Кришталевий дзвін зими (продовження)	2
Заняття 7. Наші найменші брати взимку	2
Заняття 8. «Незабаром Новий рік» – конкурс казок, малюнків, поробок, творів, віршів, пісень, загадок та приказок про «Кришталеву королеву-зиму».	1
Заняття 9. Трудова справа «Пташині їдальні»	2
Круглий стіл за участю батьків. Узагальнення, підведення підсумків	1
Разом	72

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

*«Людина стала Людиною тому,
що побачила красу навколо — блакить неба,
мерехтіння зірок, рожевий розлив вечірньої зорі,
прозорий серпанок степових просторів...»
Василь Сухомлинський.*

Вступ (1 год.)

1 Неповторна краса української природи. (повна версія опису – у Додатку 2).

Перегляд відеофільму «Україна з висоти пташиного польоту» (Додаток 3).

Українська природа...

Така казкова, така тендітна... Оспівана Шевченком, Франком, Лесею Українкою, і не лише ними. Усі видатні українські письменники не могли не звернути на неї уваги, вони милувались нею, захоплювались, присвячували свої найкращі вірші. Наша природа жива, неповторна і така багата. Де ще, у якій державі на одній єдиній території співіснують поряд такі різні степ і ліс, гори і море?

2. Розповідь про уроки «Любування природою» в школах Японії.

Гризти граніт науки, осягаючи основи алгебри і геометрії, або запам'ятовувати роки правління монархів, гортаючи підручники з історії, – буденна справа для школярів. А ось готуватися до контрольної з кібербезпеки або хвалитися оцінками «відмінно» з бджільництва – уже як мінімум дивно.

Переглядаючи розклад шкіл Японії, можна знайти такий предмет як *«Любування природою»*. На перший погляд, асоціюється з організованою прогулянкою парком, та, якщо розібратися, це не зовсім так. Його сенс набагато глибший – навчити школярів цінувати естетичну складову зовнішнього середовища, яку із засиллям комп'ютерів та іншої техніки діти XXI століття просто розучилися помічати. За успіх у спостереженні за флорою та фауною, як і в математиці чи географії, обов'язково ставляться оцінки і навіть складаються іспити.

Скільки фраз ви можете підібрати, щоб описати види дощу? Ну, від сили 7-10. Наприклад, накрапаючий дощ, мряка, мжичка, проливний наче з відра, рясний, грибний дощ тощо. А скільки відтінків кольорів ви можете назвати? Мабуть – 20-25 – не більше. Так от, у японській лексиці існує 120! фраз, щоб описати різні види дощу і 40 слів для визначення різноманітних відтінків кольорів, а також 240! слова для визначення сезонів та пір року. В японській мові є особливий термін для милування повним місяцем, першим снігом, цвітінням вишні навесні і це ще не весь перелік.

3. Потреба людей бути в постійній гармонії та єднанні з природою. Значення її для життя та здоров'я людини.

Сьогодні вже недостатньо захоплюватися красою природи і тонко її відчувати, треба їй допомагати, а для того, щоб допомога була дієвою, потрібні серйозні знання і шанобливе до неї відношення підрастаючого покоління.

Розділ I ВКЛОНІМОСЯ ВЕСНІ-КАСНІ (18 год.)

Заняття 1 Фестиваль весняних кольорів

Частина 1 Бесіда педагога про весняну пору року. Зверніть увагу на пробудження природи, яка струшує з себе останній сніг. Які барви приносить нам рання весна? Як ви гадаєте, чому весну часто називають блакитною? Де можна побачити весняну голубінь? Яких відтінків набуває сніг ранньою весною? Як можна охарактеризувати його колір? (Можливі характеристики: бруднуватий, сіруватий, жовтуватий та ін.).

Милування весняним небом. Якого воно кольору? Чому небо весною інколи називають «усміхненим»? Як ще можна охарактеризувати його? (Можливі характеристики: чисте, вмите, прозоре, ясне, лагідне та ін.).

Милування першими весняними листочками. Як можна охарактеризувати їхню зелень? (Можливі характеристики: ясна, прозора, ніжна, несмілива, тендітна).

Насолодження першими теплими сонячними промінчиками. Діти підставляють обличчя і долоньки весняному сонечку. Відчувають його тепло. Як воно гріє? (Можливі відповіді: м'яко, ласкаво, ніжно, нестливо та ін.). З чим можна порівняти тепло і ласку весняного сонця? Погляньмо, як яскраво світить весняне сонце! З чим можна порівняти його золотий диск?

Милування сонячними «зайчиками». Подивіться навкруги, який прекрасний день! Все залито світлом, виграє під виблисками сонця. Чому, на вашу думку, віддзеркалення сонячного проміння називають «зайчиками»?

На допомогу педагогу

Вірші: М. Сингаївського «Голуба весна»; В. Кочевського «Диво»; П. Павличка «Весна»;

Загадки про небо та сонце.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, захоплення і милування ним

Частина 3 Практична робота:

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці ниткографії.

2 Складання оповідання на тему «Як Весна із Зимомою посварились».

3 Виготовлення шпаківень із підручних матеріалів. Готуємось до зустрічі пташок.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 2 Фестиваль весняних кольорів (продовження)

Частина 1 Придивіться до голих ще дерев, та кущів. Весна огорнула їх фіолетово-сріблястим серпанком. Проталини теж не безбарвні. Природа поступово розкриває свою «палітру», і починається справжній фестиваль барв. Де можна побачити сірувато-коричневі відтінки? А чи помітили ви рудувато-червоні і сріблясто-блакитні? Знайдіть їх у навколишній природі.

Милування грою сонця на водяній поверхні. Підберіть слова, що влучно передають це поетичне єднання двох природних стихій – сонця і води. (Можливі варіанти: блищить, горить, сяє, яріє, вилискує, леліє, мерехтить, іскрить, палахкотить та ін.). Де весною можна зустріти радісну гру сонця і води? Спробуйте «намалювати» словами картину «Повінь у сонячний день».

Милування першим весняним квітуванням. Придивіться уважніше: якої особливої краси і кольорової виразності надає весні квітування. Перерахуйте кольори весняних квітів. Яке забарвлення подобається найбільше і чому? Придумайте

символіку до весняних кольорів – зеленого, жовтого, блакитного та ін. (*Можливі варіанти: зелений – символ відновлення життя; жовтий – символ сонячного тепла; блакитний – символ чистої води і вмитого неба та ін.*). Отже, весна-художниця не пожалкувала фарб і щедро розквітчала природу. Як ви гадаєте, чим відрізняються кольори ранньої весни від кольорів весни у розквіті? (*Можливі відповіді: кольори ранньої весни – ясні, прозорі, ніжні, акварельні; кольори весни у розквіті – яскраві, густі, соковиті, насичені тощо*).

Конкурс «Гостре око».

Умова: написати якнайбільше кольорів, яких не було взимку і що вперше з'явилися у весняній природі.

На допомогу педагогу

Вірш Л. Костенко «Берізка по коліна у воді»;

Загадка про повінь.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження і милування ним

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці пуантилізм (крапками). Діти самі вибирають який матеріал вони будуть використовувати: фломастери, кришечки від ручок, ватні палички тощо.

2 Створення малюнка «Весна-художниця».

3 Виготовлення об'ємної відкритки з паперу.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 3 Весняна симфонія

Частина 1 Давайте послухаємо весну. Якими звуками сповнила вона природу? Як ви гадаєте, чому весну вважають «найголоснішою», «найгомінкішою» порою року?

Зачаровування звуками пробудження весняної природи. Охарактеризуйте, як «звучить» пробудження весняної природи? Які звуки весни подобаються вам найбільше? Чому?

Після зимової тиші звучання весняної природи сприймається як стоголоса «симфонія». Як ви думаєте, про що «співає» весна?

Екскурсія на річку по якій рухається крига.

Милування кригою, що рухається по воді.

А тепер прислухаємось до того, як весна «відчиняє ворота» воді. Які звуки чуєте? Діти слухають шум весняної води. Як можна його охарактеризувати? Підберіть дієслова, що передають шум весняної води найбільш влучно. (*Можливі варіанти: біжить, шумить, дзвенить, дзюрчить, співає, хлюпає, вирує, клетотить, булькотить, кипить та ін.*). Придивіться до стрімкого руху талої води. Що означає вислів «вода прокинулася»?

Милування струмком, який стрімко біжить по землі.

Пластичний танцювальний етюд «Весняний струмок».

Зачаровування звуками весняного капіжю. Послухаймо капіж. Який настрій у вас викликають ці звуки? Все вірно – скоро весняні канікули.

Згадаймо українську народну пісню «А вже весна», яка оспівує пробудження весняної природи..

На допомогу педагогу

Вірші: О. Олеся «Все навколо зеленіє»; В Кочевського «Льодохід».

Загадки про льодохід, струмок, весняну капіж.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним

Частина 3 Практична частина.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці малюнок зім'ятим папером — нанесення зображення за допомогою паперової кульки, зім'ятої зі шматочка паперу.

2 Підбирання мелодії до словосполучення «За вікном дзвенить капіж».

3 Вчимось розмножувати сансевієрію (підготовчий етап). Прикрашаємо зелений куточок. (Додаток 4)

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 4 Весняна симфонія (продовження)

Частина 1 Заняття проводиться в альтанці або під навісом. Необхідна умова: йде дощ.

Зачаровування шумом весняного дощу.

Чи прислухались ви коли-небудь до шуму весняного дощу? Який він за характером? Порівняйте його з осіннім дощем. (Можливі характеристики: веселий, бадьорий, пустотливий, завзятий, моторний та ін.). Педагог демонструє запис на відео першої весняної грози. Як ви вважаєте, чому поети та художники дуже часто оспівують весняну грозу? У чому її принадливість? Що приносить вона з собою на землю? А що нагадає весняний грім? З чим можна порівняти його звуки?

А тепер уявімо собі, що дощ – жива істота. Як би ви «намалювали» словами його «портрет»?

Зачаровування звуками пташиного гомону. Весна «дзвенить» не тільки водою, але й пташиним галасом. Вслухайтесь у гомін пташок. Кого з крилатих співаків весни ти чуєш? Добери дієслова для характеристики співу різних пташок. (Можливі варіанти: дзвенить, тьохкає, воркує, щибече, бринить, свистить, цв'юхкає, туркотить та ін.)

Зачаровування звуками комах, які прокинулись. Весна стрімко йде по землі. Все живе вітає її дзвінким «хором». Радісно дзижчать бджілки і джмелі, весело стрекочуть коники, збуджено гудуть хрущі... Все це хвилює нас не менше пташиного співу, адже це звуки рідної землі. Тарас Шевченко, слухаючи гудіння хрущів над весняним садом, назавжди закохався в квітучу красу України і оспівав її у відомому вірші «Садок вишневий коло хати».

Отже, вдумаємось у таємниці краси і виразності весняних звуків. Спробуймо якнайповніше визначити їх особливості, адже вони надають весні неповторного характеру. Якого саме? (Можливі характеристики: весна діяльна, гомінка, стрімка, кипуча, рухлива, бурхлива, дзвінка, життєрадісна та ін.).

Згадаймо українські народні пісні, присвячені весні (веснянки). Спробуймо привітати ними весняну природу. Заспіваймо разом.

На допомогу педагогу

Вірші: М Вінграновського «Була гроза, і грім гримів»; П. Павличка «Дядько дощ»; Я. Щоголіва «У діброві»; Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати»;

Загадки про грім та блискавку; грозу;

Українські народні пісні: «Благослови, мати, весну закликати»; «При долині мак»; «А ми просо сіяли, сіяли»; «Подоланочка».

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним

Частина 3 Практична частина.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці монотип – дзеркальне відображення.

2 Створення загадок про квітучі дерева. *Наприклад*: Дерева під вікном облив хтось молоком (Квітучі дерева в саду).

3 Вчимось розмножувати сансевіерію. (продовження). Прикрашаємо зелений куточок.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 5 Вигадливі візерунки весни

Частина 1 **Милування хмарами на весняному небі.** Діти, озирніться навколо себе. Як все змінилося весною! Зверніть увагу на природні форми, якими сповнений весняний пейзаж. Погляньте на небо. Там з'явилися пухкі хмарки, яких не побачиш взимку. Що нагадують вам їхні чудернацькі форми? Спробуйте знайти на небі хмари, схожі на вату, на пир'ячко та ін. Які з них нагадують вам купки снігу, крижини? Як ви вважаєте, чому у відомих дитячих піснях хмари порівнюють з «білими кораблями» або ж з «білогривими кониками?» Придумайте свої порівняння.

Як ви вважаєте: весняні хмаринки – бажані гості чи ні? Чого найбільше чекає земля весною?

Вдивіться уважно у світ весняних рослин. Як збагатились його форми! Спробуйте знайти квіти, схожі на ліхтарики.

Милування першими весняними квітами. А тепер придивіться до цвіту мати-й-мачухи, кульбаби. Що він вам нагадує? (Можливі порівняння: золота кулька, сонечко, курчатко, краплина меду та ін.). Чи зможете знайти серед квітів справжні «зірочки»? (Можливі «знахідки»: зірочки жовті, зірочник лісовий, нарцис вузьколистий, переліска тощо).

Милування квітучими каштанами. Погляньте на дерева. Квітування їх також прикрасило. На що схожі, наприклад, квіти каштану? (Можливі порівняння: свічки, пірамідки тощо). На емблемі якого міста можна побачити каштанове суцвіття? (Київ). Спробуйте «намалювати» словами картину «Цвітуть каштани».

Милування кронами дуба, берези, тополі, вільхи. Тепер порівняйте весняне вбрання крон дуба, берези, тополі, вільхи. Вони також квітують, але досить своєрідно. Що нагадують вам їхні крони у цей період? Погладьте долоньками кору дерев і запам'ятайте характер її поверхні. Спробуйте визначити словами ці відчуття. У якого дерева, на ваш погляд, кора гладенька (зморшувата, шорстка, шовковиста, слизька, цупка, пориста, лускоподібна)?

Милування молоденькою травичкою та першими листочками. Погладьте весняну травичку. Чому її називають

«шовковою»? Візьміть і потримайте трохи в пальчиках листочки дерев. Запам'ятайте їхню «шкірочку» на дотик.

Конкурс «Хто швидше знайде листок?»

Умова: знайти у лісі (парку) найшорсткіше, найслизькіше, найцупкіше, а також «оксамитове» листя.

Спробуймо уявити собі весняну пору у вигляді живої істоти. Давайте «намалюємо» словами її «портрет».

На допомогу педагогу

Вірші: Лучука «Сіла хмара на коня»; М Вінграновського «Молоденька хмаринка»; М Познанської «Зацвіли каштани»;

Загадки: весняні квіти, дерева

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним

Частина 3 Практична частина

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці малювання пальчиковим дотиком.

2 Складання нарисів на тему «Як Весна дерева одягала».

3 Виготовлення гіацинтів та тюльпанів із паперу.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 6 Чим пахне весна?

Частина 1 **Насолоджування найпершими весняними запахами.** Наберіть повні груди весняного повітря. Чим пахне весна? (Можливі відповіді: першою зеленню, теплою землею, молодим листячком, квітами, бруньками та ін.). – Як можна охарактеризувати весняне повітря? (Можливі характеристики: чисте, прозоре, світле, легке, п'янке). – Які найперші запахи приносить з собою весна?

Давайте спробуємо відчутти «дихання» весняної землі. Чи подобається вам цей запах? Чим пахне земля весною?

А тепер спробуйте вловити ледь відчутний запах талої води. Це – «сльози» зими. Це – розтоплене сонячним теплом серце Снігової Королеви.

Насолоджування запахами бруньок. Знайдіть бруньки, що почали розпускатися. Понюхайте їх, запам'ятайте цей запах. Це рослини прокидаються після зимового сну і починають «дихати».

Зверніть увагу на пахощі весняного лісу (парку). Що ви відчуваєте? (Можливі відповіді: запах торішнього листя, парування землі, аромат весняних рослин).

Насолоджування запахами перших весняних квітів. Вдихніть пахощі весняних квітів, які зустрічалися вам дорогою. Чи подобається вам цей запах? Як можна охарактеризувати аромат перших весняних квітів: підсніжників, крокусів, мати-й-мачухи, фіалки, медунки та ін.? (Можливі характеристики: ніжний, тонкий, свіжий, приємний, несильний, несміливий, скромний та ін.). А які квіти весна обдарувала більш сильним запахом? Які весняні рослини мають духмяний, п'янкий квітковий аромат? (Можливі відповіді: конвалія, бузок, черемха та ін.).

Гра «Відгадай квітку за запахом».

Насолоджування запахами квітучого саду Зверніть увагу на пахощі квітучого саду. Аромат якого плодового дерева під час квітучості подобається вам найбільше? Намалуйте словами картину «Я їду квітучим садом». Як, на вашу думку, пахнуть дерева в цвіту – гірко чи солодко? Спробуйте знайти солодкий запах. Що він нагадує вам?

Конкурс міні-оповідань на тему «Найкращий запах весни».

Отже, весна сприймається як справжнє свято пахощів, що є невід'ємною ознакою рідної домівки. А вони запам'ятовуються на все життя.

На допомогу педагогу

Вірші: М. Сингаївського «Срібна тиша»; М Вінграновського «...При хаті півники цвітуть...»; І. Жупанина «Білий дим»;

Загадки: про землю весною, черемху.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота:

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці набриск.

2 Придумування казки «Чому зима заплакала?»

3 Виготовлення рамки із зерен кави

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 7 Свято весняних квітів

Частина 1 Погляньте навколо. Земля прокинулася, умілася весняною водою. Який настрій викликає у нас квітучість природи навесні? (*Можливі відповіді: радісний, бадьорий, святковий, урочистий, схвильований, піднесений та ін.*). Давайте завітаємо в гості до весняних квітів. Якими барвами розмалювала їх весна?

Гра «Вгадай квітку за кольором».

Умова: Педагог називає будь-який з відтінків кольорової гами. А вихованці, в свою чергу, пропонують відповідні назви весняних квітів.

НАПРИКЛАД:

Білий колір – підсніжник, білоцвіт, конвалія, анемона, нарцис, купина запашна та ін.

Жовтий колір – мати-й-мачуха, кульбаба, калюжниця, гусяча цибулька, горицвіт та ін.

Синьо-блакитний колір – пролісок, барвінок, гадюча цибулька, перелісок, сон-трава та ін.

Фіолетово-рожевий колір – медунка, фіалка, зозулинець, петрів хрест, бузок та ін.

Милування квітковим різнобарв'ям, яке дарує нам весна. Яка квітка, на вашу думку, найкраща? Обґрунтуйте свій вибір.

Милування пролісками. Придивіться уважно до ніжних пролісків. Який, на вашу думку, характер у цих квіточок? Сильні вони чи слабкі, сміливі чи боязливі, волелюбні чи покірні, суворі чи ласкаві?

Спробуйте створити словесний «портрет» цієї гарної квіточки.

Милування барвінком Давайте пошукаємо барвінок. Його сині квіточки, наче очки, весело дивляться на нас. Як ви

думаєте, чому їх так люблять на Україні?

Милування медункою Придивіться до фіолетово-рожевої медунки. Яка ошатна квіточка!

Скільки квітів навкруги – справжній квітковий бал. Може придумавмо і станцюємо танок весняних квітів? Погляньте навколо: дерева, кущі, квіти – все прокидається і розквітає.

На допомогу педагогу:

Вірші: О. Пчілки «Весняні квіти»; О. Олеся «Зима... і пролісок блакитний»; Д. Павличка «Пролісок»;

М. Сингаївського «Медунка».

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота:

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці граттаж (воскографія).

1 Створення загадок про будь-які весняні квіти. *Наприклад:* З-під снігу виглядає весну зустрічає. (Пролісок).

3 Виготовлення сувенірів із джгута.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 8 Свято весняних квітів (продовження)

Частина 1 **Милування цвітом яблуні.** Придивіться до цвіту яблуні. Якого відтінку набули її пелюстки? Порівняйте квіти яблуні з цвітом вишні, каштану, калини тощо. Що нагадують вам квітучі дерева? З чим можна порівняти їхнє квітування? (*Можливі порівняння: туман, дим, піна, біле море, молоко, сніг, паморозь та ін.*)

Поспостерігайте за комахами весною. Яких з них найчастіше порівнюють з квітами, що літають над землею? Чому?

Милування метеликом. Придивіться уважно до крил метелика. Весна не пошкодувала барв для їхньої краси. Спробуйте поррахувати кольори на крилі метелика.

Гра «Фотографія на пам'ять».

Умова: якомога швидше і уважніше роздивитись крила метелика і змалювати словами їх «фотопортрет» (увага: метеликів не ловити і руками не чіпати!).

Капусниця – ніжно-білі з жовтуватим відтінком та чотирма симетрично розташованими чорними цятками.

Лимонниця – яскраво-жовті, як лимон, із чотирма малопомітними червоними цяточками.

Кропив'янка – коричнево-шоколадні із жовто-чорними плямочками і темно-оксамитовою оторочкою.

Павичеве око – яскраві коричнево-червоні із чотирма синьо-блакитними плямами та жовтими обводами. Дуже нагадують павичевий хвіст.

Адмірал – темні, як ніч, з яскравими жовтогарячими смужками. Дуже схожі на адміральські лампаси. По краях – невеличкі білі «погончики».

Поспостерігайте за легкокрилими метеликами. Як весело пурхають вони над весняною землею!

Пластична імпровізація на тему «Метелики».

Як ви гадаєте, що надає цим комахам такої чарівності та принадливості?

Отже, весна нікого не забула. Всім подарувала красу і радість, щедро напоїла своєю життєдайною силою. Як ви думаєте, чому весну називають «ранком року»? З якими надіями звичайно пов'язують її прихід? (Можливі відповіді: з надіями на пробудження, оновлення, відродження життя та природи тощо).

На допомогу педагогу

Вірш О. Пчілки «Метелик»

Загадка «Метелик».

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота:

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці вузликів батик.

2 Підбирання мелодії до чотиривірша «...Ах, метелик!.. подивіться!.. ось він, ось він метушиться...!» О. Пчілки «Метелик».

3 Вчимось розписувати каміння

Заняття 9 Трудова справа «Наш квітничок»

Запрошуються батьки та всі бажаючі, які хочуть підтримати дітей.

Мета трудової справи – виховання у дітей естетичного ставлення до світу рослин, формування навичок догляду за квітами, розвиток потреби творчої праці в природі.

Підготовча робота – проведення на народознавчому матеріалі естетичної бесіди «Квіти України».

Проектування майбутньої творчої праці в природі:

–розробка ескізів квітника на подвір'ї;

–підготовка необхідних знарядь праці, розсади та ін.

Хід трудової справи:

–вибір місця майбутнього квітника;

–вибір найкращого ескізу квітника і затвердження девізу;

–вибір відповідної квіткової розсади із врахуванням кольорових характеристик, пропорцій, часу цвітіння та ін.

(Наприклад: клумба «Вогнище»: по центру – сальвії, по бордюру – чорнобривці;

альпійська гірка «Очі землі» – братки і стокротки у просвітах між камінням;

стіна «Квітковий водоспад» – клематис або настурція чи пахучий горошок);

– обробка ґрунту, висаджування квіткової розсади відповідно до обраного варіанта;

–поточний інструктаж;

–затвердження графіка чергування по догляду за квітником;

–організація виставки дитячих малюнків-проектів на тему «Наш квітничок».

Розділ II П'ЄМО ЛІТНЄ СОНЦЕ (18 год.)

Заняття 1 Лісові несподіванки та сюрпризи

Частина I Ось і настала довгоочікувана і така жадана літня пора року. Як гарно зараз у лісі! Скільки сюрпризів приготував він для нас! Яке розмаїття кольорів, форм, звуків пропонує літня природа! Знайдіть зміни, що відбулися у пейзажі влітку.

Милування зеленню дерев та кущів. Влітку вона стала яскравішою і соковитішою. Придивіться уважно: чи всюди зелень однакова за насиченістю кольору? Вкажіть на ясно-зелене і темно-зелене листя. Пошукайте «смарагдову» зелень.

Змагання «Хто нарахує найбільше відтінків зеленого у лісі?»

(Можливі варіанти розташування листочків за інтенсивністю зеленого кольору:

яснобарвна зелень – акація, верба, осика, береза, яблуня, ясен, горобина;

темноколірна зелень – ялина, сосна, липа, бузина,

клен, вільха, черемха, тополя, дуб, в'яз, бузок та ін.).

Милування розмаїттям форм. Погляньте навкруги: яке розмаїття форм у літній природі. Спробуйте знайти крони дерев, що виділяються серед інших своїм зовнішнім виглядом. Чим вони вам подобаються? Придивіться до деяких дерев, що ростуть одне біля одного і утворюють цікаві композиції. Що нагадує вам таке «сусідство»?

Милування лісовими квітами. А тепер пошукайте лісову квіточку, яка милує око своїми яскравими барвами або ж пелюстками цікавої конфігурації. Подивіться уважно навколо себе. Знайдіть химерно вигнуте коріння. А тепер пофантазуйте: що нагадують вам ці форми?

Конкурс на кращу «лісову знахідку».

Умова: показати найвиразніший, на вашу думку, «витвір» тутешньої природи (дерево, кущ, квітку, коріння, павутиння, гніздо та ін.),

а також пояснити своєрідність його краси.

Зачаровування співом лісових пташок. А тепер давайте послухаємо «лісовий концерт». Які чудові «співаки» у лісі! Чи впізнали ви їх голоси

Милування світом лісових комах. А тепер придивіться до світу комах. Все рухається, кудись поспішає. Невтомні **мурашки** побудували собі великий гарний «будиночок» – мурашник. Давайте зробимо для нього огорожу, аби ніхто не зруйнував його. Помилуйтеся **жуками**, яких повно у лісі. Їхні різнокольорові блискучі спинки добре виділяються серед лісової зелені. Який з них, на вашу думку, найкращий?

Отже, ліс влітку сповнений різними чудесами і таємницями! Він вражає особливою красою. Наче жива істота, він і «дихає», і «говорить», і «співає». Що, на вашу думку, сталося б з красою землі, якби щезли ліси?

На допомогу педагогу

Вірші: В. Кочевського «На сосновому узліссі»; В. Ткаченка «Лісове коріння»; М. Сингаївського «Лісова прогулянка»; М. Познанської «Спасибі людям, що зростили ліс»;

Загадка про літо.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачарування, захоплення і милування ним..

Частина 3 Практична робота:

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці ниткографія — малювання фарбами за допомогою ниток

2 Складання оповідання «Сьогодні я зустрів жука».

3 Годування кролів на кролефермі

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 2 Літня голубінь

Частина 1 **Милування літнім небом.** Погляньте навколо себе. Соковиті фарби літа милують око. Як гарно, як любо навкруги! Давайте завітаємо в гості до літнього неба. Придивіться уважно: якого воно кольору? Згадайте, коли літнє небо буває ніжно-блакитним, бездонно-синім, синьо-фіолетовим, свинцево-сірим, блідо-рожевим?

Милування рухом хмаринок. Придивіться до хмаринок. Які пухнасті вони влітку! Що нагадують вам їхні чудернацькі форми? Постежте за рухом хмар. Доберіть дієслова для його характеристики.

(Можливі варіанти: пливуть, летять, біжать, линуть, сунуть та ін.).

На допомогу педагогу

Вірші: І. Франка «Аж ось в безмірному просторі»;

Загадка про хмарки.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачарування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота

1 Малювання з використанням кам'яної солі, манки, річкового або кольорового піску, а також малювання з використанням сипких матеріалів:

2 Створення нарису «Куди поспішає хмаринка?»

3 Виполювання бур'янів на ділянці.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 3 Чудо-райдуга

Частина 1 Екскурсія на природу після дощу. Необхідна умова – поява веселки.

Милування веселкою за кольором та формою.

А зараз пошукаємо найкращу окрасу неба. Придивіться уважно: після літнього дощу, можна побачити справжнє барвисте чудо – веселку! Спробуйте перелічити її кольори. Який з них вам подобається найбільше? Чому? Який колір райдуги, на ваш погляд, «найвеселіший»?

(Кольори веселки: червоний, жовтогарячий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий).

Райдуга поєднала в собі майже всі барви літа. Що нагадує вам кожний її колір? Де «позичила» вона свої яскраві кольори? Зверніть увагу: веселка – витончений витвір природи як за кольором, так і за формою. З чим можна порівняти цю барвисту

дужечку?(*Можливі порівняння: яскрава стрічка, осяйний місток, смугастий рушничок, барвистий віночок, ошатне намисто та ін.*).

Уявіть себе художниками і спробуйте словами «намалювати» картину «Чудо-райдуга». Як ви вважаєте, чому люди назвали цю різноколірну смужечку дощового неба такими світлими і ласкавими іменами: «райдуга», «веселка»?

Конкурс на кращу казку «Чому сміється веселка»?

Отже, літо справедливо вважають барвистим дивом? Чому червень-місяць називають «рум'янцем року»? Спробуйте ще раз перелічити «фарби» літньої пори і виділіть з них «найрум'яніші

На допомогу педагогу

Вірші: М. Сингаївського «Веселка на долоні»; П. Мостового «Рушничок»; М. Познанської «Веселка»;

Загадка про веселку.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці пуантилізм (крапками). Діти самі вибирають який матеріал вони будуть використовувати: фломастери, кришечки від ручок, ватні палички тощо.

2 Складання чотиривірша з такими римами: гроза – сльоза // річка – стрічка.

3 «Створення» веселки кольоровими атласними стрічками.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 4 Барвистий віночок літа

Частина 1 Придивіться, як літо крокує по землі та щедро розквітчує її! Де можна відразу зустріти безліч кольорів серед рослинного і квіткового розмаїття? Дехто вважає, що лугові та польові квіточки менш яскраві і примітні, ніж садові. Але насправді вони не поступаються виразністю будь-яким витворам рослинного світу. Яка лугова чи польова квіточка подобається вам найбільше? Обґрунтуйте свій вибір.

Милування барвистим луговим килимом. Скажіть, які кольори тут можна зустріти? Давайте

Гра «Порахуємо барви лугу».

Умова: ведучий називає будь-який колір або відтінок.

Діти відповідно пропонують назви лугових квітів.

(*Можливі варіанти: білий колір – конюшина, королиця;*

рожевий колір – зозулинець, смолянка, польова гвоздика;

жовтий колір – кульбаба, гусяча лапка, луговий чай;

синьо-фіолетовий колір – конюшина, дзвоник, мишачий горошок тощо).

Милування золотим хлібним полем А чи знаєте, якого кольору літнє поле? Чому його часто називають «золотим морем»?

Погляньте на неосяжні лани золотого збіжжя. Спробуйте описати словами цю картину. Уявіть, як стрімко линуть до сонця

тужаві колоски. Земля ніжно тримає їх у своїх обіймах, обігриває материнським теплом, палко радіючи здоров'ю і міцності своїх діток. Мабуть, нема для неї більшого щастя, ніж гарний урожай.

Гра «Вклонися хлібу»

Умова: якнайвиразніше представити «театр хлібного поля»

Показати рухами коливання хлібного поля під вітром.

Милування золотими колосками. золоті колоски пшениці рясно прикрашають груди матері землі. Чи є в світі щось щедріше від землі? Мабуть, немає. Вона споконвічно годує людей, обдаровуючи їх ситним хлібом, смачними плодами. Бувають сади, колосяться багаті ниви. Все це – дари землі, без яких людське існування було б кволим і немичним. Чи уявляєш ти хоча б день свого життя без хліба? Авжеж, ні. Хліб є окрасою столу, основою добробуту, найбільшим багатством народу. Навіть маленький шматочок духмяного короваю сповнює наше тіло живодайною силою, додає радості, бадьорості, творчої енергії. І все це дякуючи хлібородній землі.

Конкурс на найкраще прочитання вірша «Колосе пшеничний»

Умова: Виразно прочитати вірш, ніби звертаючись до колоса, і спробувати інтонацією та рухами передати глибоку вдячність хлібу:

Милування квітчастим убранням полів. Наче яскраві «острівці», майорять польові квіти серед «золота» хлібів. Що нагадують волошки в житі? Який вигляд мають посеред хлібного поля ромашки чи маки? (*Можливі порівняння: зірочки, клаптики неба, вогники, краплини крові, очки та ін.*)

На допомогу педагогу

Вірші: В.Бичка «На луках від цвітінь-краси...»; О. Ющенко «... О рожевий колір»; М. Сингаївського «Лугова казка»; Загадка про луки.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота:

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці малюнок зім'ятим папером — нанесення зображення за допомогою паперової кульки, зім'ятої зі шматочка паперу.

2. Придумування казки «Бал у Королівстві квітів».

3 Годування тварин на тваринницькій фермі.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 5 Барвистий віночок літа (продовження)

Частина 1 **Милування росою.** А що це блищить на пелюстках квітів? Чому росу називають діамантовою? З чим можна порівняти росинки? (*Можливі порівняння: перлинки, сльозинки, намистинки, срібні горошинки, скляні кульки тощо*). Як зрозуміти вислів «сонце росу випиває»? Давайте роздивимось росинку на стебельці трави чи на пелюстці квітки. Доберіть слова, що характеризують гру світла у краплинах роси. (*Можливі варіанти: світиться, виблискує, сяє, міниться, мерехтить*).

Придивіться: невеликі, трохи приплющені росинки здаються сріблястими, якщо на них дивитись збоку. А якщо заплющити одне око, можна побачити справжню симфонію барв. Спочатку спалахне блакитний колір, за ним – зелений, а потім жовтий, жовтогарячий і червоний. Ось яка іскрометна росинка! – А чи помітили, як змінює роса забарвлення поверхні, на якій вона лежить? Крапелька води немов «з’їдає» колір із зеленого листочка або блакитної квітки. Роса надає їм м’якого сіруватого відтінку. Всі теплі кольори (червоний, жовтий, жовтогарячий, жовто-зелений) росинка ніби підкреслює. А вчені говорять навіть про те, що без краплинки ніколи не вдасться побачити справжнього кольору гвоздики або ж троянди.

Милування літніми польовими квітами. Уважно роздивіться форми літніх квітів та рослин. Які з них нагадують вам кульки, зірочки, сонечко, сердечко, свічку, парасольку, ліхтарик, дзвіночок? Придумайте свої порівняння.

Милування садовими квітами. А тепер завітаймо у літній садок. Яких тільки квітів тут нема. Справжнє свято літніх барв. Давайте спробуємо точно визначити кольори та відтінки садових квітів. Яке забарвлення мають троянди, гвоздики, флокси, гладіолуси та ін.? Як ви гадаєте, чи є характер у квітів? Чи залежить він від кольору? Як, наприклад, відрізняються за характером червона і біла троянди? Яку роль відіграє в цьому їхнє забарвлення? (*Можливий варіант суб’єктивних асоціацій: червона троянда – яскрава, сильна, рішуча, святкова, горда; біла троянда – ніжна, чиста, ласкава, лагідна, замріяна та ін.*).

Уявіть, що ви потрапили на квітковий бал. У святковому хороводі можна побачити всі квіти літа. Як ви уявляєте собі вбрання і поведінку кожної красуні? Пофантазуйте на цю тему.

Конкурс літніх квітів.

Умова: ви – члени конкурсного журі і присуджуєте квітам-конкурсантам призи та почесні звання: найніжнішої, наймилішої, найскромнішої, найвеличнішої, найпишнішої, найгордішої, найсміливішої, найтендітнішої (з обов’язковим обґрунтуванням).

А, можливо, хтось придумає «квітковий танок» і станцює його?

На допомогу педагогу

Вірші: Марія Познанська «У квітів сьогодні свято»; Д. Павличка «Пісня про пшеницю»

Загадки про росу, хлібне поле, польові квіти

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці монотип – дзеркальне відображення.

2 Підбирання мелодії до чотиривірша: «... В золотій хустинці дорогі гостинці червень нам приніс...». М. Познанська «Червень».

3 Годування кролів на кролефермі.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 6 Вслухайся в «музику» літа

Частина 1 Чи чуєте ви звуки літа? Чому цю пору вважають «найдзвінкішою»?

Насолоджування співом пташок. Спробуйте розпізнати голоси птахів. Як ви думаєте, про що вони співають? Чия пісня краща?

 Гра «Меломан»

Умова: протягом 3-5 хвилин прослухати звуки лісу (парку)

та визначити голоси птахів, що співають.

Зачаровування «музикою» полів та лук. Які звуки можна почути там влітку? (Можливі варіанти: шум трави, хлібів; скрекіт коників, дзижчання комах тощо). Доберіть дієслова-характеристики, що влучно передають особливості звучання полів і лук. (Можливі варіанти: дзвенить, бринить, дзижчить, скрекоче, туркотить, сюрчить, дзенькає та ін.).

Милування польотом бджіл. Прислухайтеся до гудіння бджіл, джмелів, жуків. Про що вони дзижчать, на вашу думку? Придивіться до польоту бджіл. Наче маленькі літаки, низько кружляють вони над квітами і важко сідають на пелюстки у пошуках нектару. Які гарні і працюючі комахи! Спробуйте відтворити рухами бджолиний політ.

 Пластичний танок-композиція «Бджілка і квітка».

Зачаровування шумом води у річці. Чи прислухались ви коли-небудь до шуму води у річці? Який настрій він викликає? З чим можна порівняти шум води? Доберіть необхідні дієслова і скажіть, як, на вашу думку, шумить ріка? (Можливі варіанти: шумить, дзюрчить, дзвенить, рокоче, хлюпотить, плюскотить та ін.).

Милування джерелом. Спробуймо знайти джерело і послухати його «пісеньку». Як думаєте, про що воно співає? Отже, літо «співає» голосно, врочисто, радісно. Воно сповнене справжньою «симфонією» звуків.

На допомогу педагогу

Вірші: М. Познанської «Сонячна сопілка»; Ю. Будяка «Чміль»; М. Сингаївського «Радіє джерело»;

Загадки про річку

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці малювання пальчиковим дотиком

2 Складання чотиривірша на тему «Літній ранок» використовуючи рими: сонце-віконце // спішить-бринить.

3 Виполювання бур'янів на ділянці

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 7 Вслухайся в «музику» літа (продовження)

Частина 1 **Милування веселим літнім дощиком.** Проводиться в альтанці або під навісом. Необхідна умова: йде дощ. Один з найвиразніших звуків літньої пори – шум дощу. Пригадайте його. Який за характером шум літнього дощу – спробуйте підібрати слова. (Можливі варіанти: б'є, стукає, калатає, торохтить, гуркотить, тарабанить.). Чому його часто називають веселим? (Можливі варіанти: коли він іде – світить сонце, лагідний, теплий тощо) Уявіть собі, що дощик уміє

розмовляти. Про що б він вам розповів? Спробуйте придумати свою «розмову» з літнім дощиком. Якщо порівняти шум літнього дощу з музикою, то які музичні інструменти, на вашу думку, могли б її виконувати найвдаліше? Уявіть себе композиторами. Давайте спробуємо придумати та заспівати мелодію літнього дощу. Вслухайтесь ще раз у чудову «музику» літа. Запам'ятайте цей малиновий дзвін, і він стане для вас знайомим, рідним, близьким – справжньою «мовою» батьківського краю.

На допомогу педагогу

Вірші: А. Подолінного «Дощик»; С. Жупанина «Музика дощу»; М. Сингаївського «Земля дитинства»;

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці малювання акварельними фарбами по мокрому аркушу. Додатковий художній ефект стікаючих дощових крапель можна отримати якщо скористатися гребінцем і провести по вологій поверхні аркуша.

2 Створення нарису на тему «Мова літа».

3 Годування птахів на птахофермі.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 8 Літні аромати

Частина 1 Прислухайтесь до ароматів літа. Чим пахне ця пора року? Які запахи літа подобаються вам найбільше? Чому?

Насолодження пахощами літнього лісу (парку). Кожне дерево ніби випромінює своєрідний запах. Спробуйте відчути пахощі липи, сосни, берези, дуба, ялини тощо. Який аромат подобається вам найбільше? Які, на вашу думку, запахи у природі загострюються після дощу?

Насолодження ароматами свіжоскошеної трави. Вдихніть чимдуж повітря та запам'ятайте один з найчарівніших літніх запахів – аромат свіжоскошеної трави.

Насолодження пахощами луки чи поля. Вдихніть пахощі літніх рослин. Чим, наприклад, пахне конюшина? Спробуйте охарактеризувати запахи кульбаби, фіалки тощо. Знайдіть літні квіти та рослини із сильним виразним ароматом. Який з цих запахів подобається вам найбільше? (Можливі варіанти: акація, жасмин, матіола, бузина, м'ята, полин, чебрець, запашний тютюн, троянда та ін.). Спробуйте розділити літні аромати на солодкі, гіркі, терпкі, ніжні, п'янки, духмяні тощо. Виокремте серед них приємні і неприємні (поясність особисті уподобання).

Гра «Упізнай рослину за запахом».

Насолодження «смачними» ароматами лісових та садових ягід. Як ви думаєте, чому літо називають «смачним»? Які літні «дарунки» подобаються вам найбільше? Порівняйте за смаком літні ягоди (лісові, садові). Які здаються вам найбільш кислими, солодкими, терпкими? Який аромат, на ваш погляд, найприємніший?

Насолодження смаковими якостями лісових та садових ягід.

«Смачна» гра: «Впізнай ягоду за смаком.

Умова: Закрийте очі. Педагог обережно кладе у долоню кожній дитині по одній різні садові і лісові ягоду малини, чорниці, ожини, смородини, агрусу, вишні, тощо

Хто впізнав ягідку?

Що нагадують вам різноманітні смачні дарунки літа: чорниці, ожина, малина, смородина, вишні та ін.? Придивіться уважно до їхніх кольорів та форм і спробуйте відшукати порівняння.

Милування літніми овочами, що досягають на рослинах. Як гарно літом на городі! На грядках досягають овочі – перці, томати, баклажани, кабачки, гарбузи тощо. Обережно доторкніться до них. Отже, невичерпним джерелом видається нам краса рідної матінки Землі. Радують нас безмежно її багатство і щедрість. Та не слід забувати, що і природа чекає від нас вдячного піклування. І травинка, і тваринка, за словами української поетеси Ліни Костенко, сподіваються на нашу любов: «Любіть травинку і тваринку, і сонце завтрашнього дня...» Як ви гадаєте, чи потребує краса природи нашого захисту? Чому? Як можна оберігати її тендітність, своєрідність, неповторність?

На допомогу педагогу

Вірші: М. Пригари «Пахне літо»; М. Познанської «Червень»; М. Сингаївського «Пісня роботящих рок»; С. Жупанина «Буду я природі другом»;

Загадки про суницю, сливу, вишню агрус тощо

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці граттаж (воскографія)

2 Придумування казки на тему: «Лісові смаколики»;

3 Годування тварин та тваринницькій фермі

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 9 Трудова справа «Джерельце».

Запрошуються батьки та всі бажаючі, які хочуть підтримати дітей.

Мета трудової справи – формування в дітей активної громадянської позиції щодо збереження водних багатств планети; виховання людяного ставлення до природи у розмаїтті її об'єктів та явищ.

Підготовча робота – проведення на народознавчому матеріалі морально-етичної бесіди «Будь здоровий, як вода».

Затвердження програми майбутніх дій:

– утворення пошукових груп («розвідників»);

– розробка плану пошуку джерел;

– підготовка необхідних знарядь праці.

Хід трудової справи

- Вибір маршруту згідно даних «розвідки»;
- пошук джерел;
- поточний інструктаж;
- розчищення знайдених джерел;
- огороження джерел, установка пам'ятних табличок;
- створення карти джерел певної місцевості;

Розділ III НА ГОСТИНИ ДО ЩЕДРОЇ ОСЕНІ (17 год.)

Заняття 1 Поклонися калині

Частина 1 Милування кущем червоної калини. що, немов багаття, горить серед лісу. Споконвіку наші земляки поетизували, оспівували її в піснях. Недарма вони пов'язували червону калину з образом рідної української землі. Придивіться до цієї рослини – який гарний кущ! Доберіть слова-характеристики, які влучно передавали б своєрідну красу калини. (Можливі характеристики: вродлива, пишна, рясна, яскрава, прегарна, щедра, багата, розкішна, велична, горда та ін.). Спробуйте якнайточніше визначити колір ягід калини. Що вони нагадують вам? (Можливі порівняння: вогники, ліхтарики, намисто, коштовні камінці, краплинки крові тощо). Придивіться до калини уважніше. Восени весь кущ ніби наливається вогняними фарбами. Листячко стає червонястим, яскраво палахкотять ягоди. З чим, на вашу думку, можна порівняти кущ калини? (Можливі порівняння: вогнище, багаття, факел, пожежа та ін.).

Насолоджування запахом і смаком ягід калини. А тепер визначимо серед вас найуважнішого. Хто скаже, чим пахне калина? Охарактеризуйте її запах. (Можливі характеристики: запах приємний, тонкий, гіркуватий, терпкий тощо). А хто з вас пам'ятає калину на смак? Обережно скуштуйте соковиту ягідку. Охарактеризуйте її смак. (Можливі відповіді: гірко-кисла; приморожена – гірко-солодка) .

Милування кетягами калини. Як ви думаєте, чим саме приваблювала калина народних поетів? Чому її часто називають символом України? Уособленням чого може бути калина для українського народу? (Можливі відповіді: уособленням краси, багатства, родючості, честі, свободи, життєдайної сили та ін.). Отже, вклонімося калині – окрасі рідної землі. Обережно візьміть її гроно та відчуйте його прохолоду і ваговитість.

Продовжіть думку: «Я торкаюся калини і відчуваю в серці...»

Спробуйте розказати, які почуття сповнюють вас у ці хвилини.

Милування соковитими ягодами калини. Придивіться уважно до кісточки, що сидить всередині ягідки. Що нагадує її форма? (Можливе порівняння – маленьке сердечко). Отже, червоний сік калини нагадує деколи кров. Кісточка всередині її ягідки подібна до людського серця, а сама вона, ніби жива істота, простягає до нас віти, даруючи свою красу. Давайте уявимо, що калина ожила і може говорити. З якими словами звернулися б ви до неї? Ось послушайте, як український народ у своїх піснях ніжно розмовляє з калиною. Давайте разом пригадаємо інші народні пісні, де б згадувалась калина. (Наприклад: «Ой на горі калина», «Ой під калиною», «Калино-малино, чого в лузі стоїш?», «По той бік гори», «Чи я в лузі не калина була» та ін.).

 Конкурс на краще виконання пісні, присвяченої калині.

Трудова акція «Осіньна комора».

Задання полягає в тому, щоб зібрати якнайбільше “дарунків” осені – ягід, грибів, жолудів, каштанів, насіння для підгодівлі тварин і птахів узимку.

На допомогу педагогу

Вірш М. Познанської «Калинонька»;

Загадки про калину,

Запис української народної пісні «Червона калина»

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці ниткографія — малювання фарбами за допомогою ниток.

2 Складання міні-оповідання «Як на нашій землі вперше виріс кущ калини».

3 Виготовлення намиста із жолудів та ягід горобини.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 2 Карнавал осінніх барв

Частина 1 **Милування осіннім красивом.** Осінь-красуня, наче талановита художниця, розмалювала кущі, дерева, квіти. Назвіть «фарби» осінньої палітри. Який колір осені подобається вам найбільше? Чому? Які відтінки надають осінній порі святковості, урочистості? Чому осінь часто називають золотою? Який з осінніх кольорів нагадує золото?

Милування золотом осені. А тепер пошукайте «золото» осені. Покажіть жовто-зелені, руді, мідні, лимонні, жовтогарячі, бронзові, коричневі листочки. Знайдіть у навколишній природі якнайбільше відтінків червоного кольору. Покажіть багряні, пурпурні, лілові, вишневі, фіолетово-червоні, бордові листочки. Придивіться, як горять червоні кольори в осінньому золоті. Що нагадує вам ця картина?

Змагання: хто більше нарахує відтінків жовтого або червоного в навколишній природі?

Конкурс на кращу гірлянду з осіннього листя.

Умова: листочки потрібно сколоти так, щоб було видно поступовий перехід від зеленого до жовтого або від жовтого до червоного кольору.

Милування осінніми квітами. Знайдіть серед осіннього пейзажу квіти, що «горять» та «палають», наче вогники. (Можливі «знахідки»: чорнобривці, канни, сальвії, красолі, нагідки, майорці тощо). Справжній осінній бал! Які з них нагадують вам

зірки, кулі, парасольки? (Можливі порівняння: айстра – зірка, жоржина – парасолька, хризантема – куля та ін.).

Обережно погладьте пелюстки осінніх квітів. Чому чорнобривці називають оксамитовими, айстри – тремтливими, хризантеми – холодними? Спробуймо визначити характер осінніх квітів. Якого настрою надають вони природі восени?

Милування чорнобривцями. Ці квіточки дуже люблять на Україні. Їх майже завжди можна зустріти біля селянської хати. Що нагадують вам кущики жовтогарячих з темною оторочкою чорнобривців? (Можливі порівняння: крапельки розплавленого сонця; жовті очки з чорними брівками; яскраві ліхтарики та ін.).

Милування барвами осіннього лісу (парку). Знайдіть острівці яскравих кольорів на фоні золотистого листя. Що ще вражає вас своєю яскравістю? Уважно погляньте на дерева і кущі. Які ягоди яскраво пломеніють серед осіннього пейзажу? (Можливі відповіді: горобина, шипшина, журавлина, калина, брусниця, бруслина та ін.). Чи є в осені зелена фарба? Що, крім ялинки, зелене ще в цю пору?

Милування красою та своєрідністю осінньої природи. Спробуйте підписати побачене рядками відомих вам віршів: Отже, осінь – найошатніша з усіх пір року. Чепуренька пані! Уявіть собі її одяг. Спробуйте описати вбрання осені.

Конкурс на кращий букет під девізом «Іскру кинула осінь».

Умова: потрібно зібрати рослинний матеріал (гілочки, коріння, листи, плоди тощо)

Та спробувати зробити з нього композицію.

Також осінь – найбарвистіша пора року. Як ви вважаєте, чому її можна назвати «карнавалом кольорів»? Спробуймо дібрати слова-характеристики, що влучно передають розмаїтість осінніх фарб. Продовжіть ряд: барвиста, різнокольорова, пишнobarвна... (Можливі варіанти: строката, пістрява, яскрава, ошатна, чепурна, урочиста, святкова та ін.).

На допомогу педагогу

Вірші: Н. Забілої «Жовтень»; С. Жупанина «Осінь пожежа»; Д. Павличка «Осінь»; Л. Повх «Жабка»; А. Подолінного «Вересневий ранок»; Я. Щоголіва «Висне небо синє»; С. Воробкевича «Припали квіти до землі»; П. Грабовського «Осіню дмухнуло...»; М. Підгірянки «Золотистий місяць жовтень...»;

Загадки про осінь, горобину, осінні квіти

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Малювання з використанням кам'яної солі, манки, річкового або кольорового піску, а також малювання з використанням сипких матеріалів:

2 Створення нарису «Як осінь золото розсипала».

3 Виготовлення троянд із кленового листя.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 3 Танок осіннього листя

Частина 1 **Милування граціозними рухами осені.** Ось вона неквапливо йде по землі, обтрушуючи дерева та кущі... Як, на вашу думку, краще сказати: осінь ходить (блукає, біжить, танцює, скаче) по гаях? Який вираз влучніше відображає пластику рухів в осінній природі? Чи помічали ви, як листя падає долу? Придивіться до осіннього листопаду. Якого настрою надає він пейзажу?

(Можливі відповіді: сумного, журливого, задумливого, замріяного, сонного, загальмованого та ін.).

Милування осіннім листям. Дивіться: на землю тихо впав осінній листочок. Давайте уважно роздивимося його та порівняємо з іншими. Спробуймо знайти серед опалого листя суцільні форми, а також розсічені та складні.

(Можливі «знахідки»: суцільні – береза, верба, липа; розсічені – дуб, клен; складні – каштан, горобина, ясен, акація та ін.).

Який із знайдених листочків подобається вам найбільше? Чому?

Роздивіться його і продовжіть думку: «Мій листочок дуже схожий на...». Що нагадує вам листя берези? На що схожий каштановий лист?

Обмацайте осінні листя. Знайдіть, наприклад, найцупкіший листок.

Гра «Впізнай листя на дотик».

Умова: із заплющеними очима обмацати листок, проаналізувати особливості його форми та характер поверхні і визначити назву дерева.

Милування осінніми кронами дерев. Піднімімо голівки і подивимося туди, звідки падає листя. Яка з крон дерев подобається вам найбільше? Чому? Які з них нагадують вам колону, конус, кулю, парасольку, свічку? Як ви думаєте, чому вербу називають плакучою, берізку – кучерявою? А чому тополлю вважають стрункою, дуб – могутнім, кипарис – гордим? Знайдіть у навколишньому пейзажі дерево, яке заслуговувало б назви «богатир». Поясніть свій вибір. Зараз дерева скидають листочки, поступово оголюючи свої віти. Як ви думаєте, що вони відчують, втративши своє золоте вбрання?

Милування падолистом. Простежте за польотом осіннього листя. Доберіть дієслова, що влучно передають характер його руху *(наприклад: летить, падає, кружляє, в'ється, танцює, пурхає, лине, миготить, майорить та ін.).* Коли, на вашу думку, політ осіннього листка стає схожим на танок? Придивіться, як легко злітає з дерева лист, плавно гойдаючись у повітрі від найменшого подиху вітру. Спробуйте повторити його рух.

Пластичний етюд-композиція: «Танок осіннього листя».

Як ви вважаєте, з чим можна порівняти листочки, що спадають з дерев?

(Можливі порівняння: із золотим дощем, із сльозами, з метеликами, з птахами, з парашутиками та ін.). Уважно придивіться до листя, що опадає. Спробуйте продовжити думку: «Осінні листочки подібні до яскравих метеликів, тому що...»

Милування сумним і прощальним танком природи. Який настрій викликає у вас картина осіннього листопаду? Уявіть себе композиторами і спробуйте почути музику листопаду. Чи можна сказати, що, скидаючи листочки, дерева засинають? Про що вони мріють, як ви гадаєте?

Грудова акція «Осіння комора».

Задання полягає в тому, щоб зібрати якнайбільше “дарунків” осені – ягід, грибів, жолудів, каштанів, насіння для підгодівлі тварин і птахів узимку.

На допомогу педагогу

Вірші: А. Камінчука «Осінній листочок»; Д. Павличка «Вітер»; В. Лучука «Кленовий вирій»; О. Олеся «Ой навіщо мені листя...»;

Загадки про осінь під час листопаду, листя каштана, осінній ліс, листопад,

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт техніці пуантилізм (крапками). Діти самі вибирають який матеріал вони будуть використовувати: фломастери, кришечки від ручок, ватні палички тощо.

2 Підбирання мелодії до слів «Жовте листячко летить, під ногами шелестить».

3 Виготовлення композиції із декоративних гарбузів малого розміру

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 4 Прощальна пісня осені

Частина 1 Насолодження мелодією осені. Вслухайтесь у звуки осені – що ви чуєте? Які звуки притаманні осінній порі? (Можливі відповіді: шарудіння листя під ногами, крики відлітаючих птахів, гілкопад, шум осіннього дощу тощо).

Зачаровування «музикою» листопаду. Давайте послухаємо «музику» листопаду. Яка вона за характером? Як ви думаєте, про що «співає» осінній листопад? Послухайте уважно шум листя під ногами. Підберіть дієслова, що влучно передають характер цих звуків. (Можливі відповіді: шумлять, шелестять, шарудять, тріщать, хрустять, скриплять, шепочуться та ін.).

Конкурс «Осінній балет».

Умова: Передати рухами пориви осіннього вітру, хитання дерев (дуба, берези, тополі, верби, осики та ін.), тремтіння квітів тощо;

Милування килимом опалого листя. Дуже часто опале листя порівнюють із пістрявим килимом. Які порівняння вам ще приходять на думку? (Можливі порівняння: золоті монетки; різнокольорові клаптики; яскраві цукеркові обгортки тощо).

Як ви думаєте, про що шепочуться листочки під нашими ногами?

Насолодження тишею осіннього лісу (парку). Які звуки можна виразно почути час від часу?(Наприклад: гілкопад, падіння каштана, поодинокі крики птахів та ін.).

Зачаровування звуками птахів, які готуються у вирій. Чуєте, як гомонять птахи, відлітаючи у вирій? Про що вони говорять? Вслухайтесь у крики птахів восени. Який настрій вони викликають?

Пластичний етюд-композиція «Птахи відлітають у вирій».

А тепер уважно прислухайтеся: чи чути восени дзижчання комах? Чи таке ж воно радісне і збуджене, як влітку?

На допомогу педагогу

Вірші: Л. Костенко «Березовий листочок» та «Осінні хмари, сірі, як слони...»; С. Жупанина «Журавлик»; І. Драча «Джміль»;

Загадки про журавлиний ключ, опале листя

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота

1 Виконання індивідуальних живописних робіт техніці малюнок зім'ятим папером — нанесення зображення за допомогою паперової кульки, зім'ятої зі шматочка паперу.

2 Придумування казки «Осінні розмови»

3 Виготовлення топіаріїв із каштанів

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 5 Прощальна пісня осені (продовження)

Частина 1 Заняття проводиться в альтанці або під навісом. Необхідна умова: йде дощ, діти тепло одягнені. При необхідності: гумові чобітки, дощовики, парасольки

Милування сумним осіннім дощем. Згадайте шум осіннього дощу. Що він вам нагадує? Чи відрізняється осінній дощ від весняного? Чим? Спробуйте визначити словами його характер. (*Можливі характеристики: сумний, журливий, понурий, монотонний, тоскний, плаксивий тощо*). Які почуття викликає у вас монотонний звук осіннього дощу? Спробуйте словами «намалювати» картину дощового дня восени. А тепер спробуйте придумати і заспівати пісеньку Осіннього дощику. Як ви думаєте, чому осінь так часто «плаче»? Сумна музика осінньої пори нагадує прощальну пісню. Цей спів схожий на колискову, під звуки якої засинає природа. Як ви думаєте, до кого звертається осінь у цій пісні і з якими словами? Давайте пофантазуємо на цю тему.

Милування осіннім небом. А тепер пригадайте інші осінні звуки. Скажіть, чому осінь часто називають вередливою, плаксивою? Чому про осіннє небо говорять, що воно насупилось? Що нагадують вам хмари восени? Чому їх часто називають «важкими»? У своїй поезії відома українська поетеса Ліна Костенко ось так їх зображає: «Осінні хмари, сірі, як слони...». А як би «намалювали» словами такі хмари?

На допомогу педагогу

Вірші: М. Познанської «Ідуть дощі»; Л. Костенко «Осінні хмари, сірі, як слони...»;

Загадки про осінній дощ.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Малювання акварельними фарбами по мокрому аркушу Додатковий художній ефект стікаючих дощових крапель можна отримати якщо скористатися гребінцем і провести по вологій поверхні аркуша.

2 Складання міні-оповідання «Чому осінь плаче?»

3 Виготовлення рамки із жолудів.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 6 Осінні дарунки

Частина 1 Проводиться у лісі (парку).

Насолодження запахами осіннього лісу. Осінь щедро напоює природу своїми чудовими ароматами. Якими запахами, на вашу думку, сповнене осіннє повітря? Чим пахне восени ліс? (*Можливі відповіді: запахом опалого листя, грибною сирістю, ароматом сосни тощо*). Спробуйте відчутися запах зіпрілого листу, змішаний з димом осінніх вогнищ. Який настрій викликає він?

Ось і настала найщедріша пора року! Давайте уважно придивимося, які багатства осіння природа розсипає своєю доброю рукою по землі.

Конкурс на кращого знавця «дарунків» осені.

Умова: знайти в лісі, парку або в садку якомога більше плодів,

грибів, ягід, що їх дарує осіння природа. Спробуйте змалювати їх своїми словами.

Милування каштанами та жолудями. Знайдіть на землі каштани і жолуді та порівняйте їхні форми. Погладьте пальчиками ці чудові витвори осінньої природи. Запамятайте характер їхньої поверхні і опишіть його словами.

Насолодження запахами осінніх квітів. Понюхайте осінні квіти, Чи можна назвати їхній аромат сильним? Чи можна вважати його дурманним? Підберіть слова, що більш точно характеризують аромат осінніх квітів. (*Можливі характеристики: приємний, тонкий, стримано-гіркуватий тощо*).

Трудова акція «Осінь комора».

Задання полягає в тому, щоб зібрати якнайбільше «дарунків» осені – ягід, грибів, жолудів, каштанів, насіння для підгодівлі тварин і

птахів узимку.

На допомогу педагогу

Вірші: М. Познанської «Каштан»; Д. Мегелика «Сливи»; М. Сингаївського «Вереснева стежка»; Б. Стельмаха «Осопас»; В. Заєця «Шипшинові ліхтарі»; П. Тичини «Осінь така мила»;

Загадки про каштан, горіх, жолудь; осінні овочі – кавун, гарбуз, плоди саду та городу.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці монотип – дзеркальне відображення.

2 Створення нарису «Осінній ріг достатку».

3 виготовлення панно із осіннього листя

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 7 Осінні дарунки (продовження)

Проводиться в саду.

Насолодження смаком та ароматами осіннього саду. А чим восени пахне у садку? Осінню пору справедливо вважають найсмачнішою. Чому? Чим нас гостинно пригощає осінь? Назвіть свій найулюбленіший осінній плід. Який він на смак? Назвіть найпахучіші плоди, що досягають восени. Які, на вашу думку, осінні плодови культури є найсолодшими? (Можливі відповіді: груші, солодкі яблука, диня, сливи тощо).

Гра «Вгадай плід за запахом та смаком»

Умова: із заплющеними очима покуштувати декілька зразків осінніх плодкових культур, вгадати їх назву і визначити характерні смакові ознаки.

Конкурс «Хто як працює в осінньому садку?»

Умова: Якнайповніше описати види осінніх робіт у садку

(Наприклад: збирання урожаю яблук, груш, слив, горіхів; їх сортування і закладання на збереження; обкопування дерев і внесення добрив, полив дерев для покращення умов перезимівлі; підрізання дерев і кущів; замазування ран садовим варом; згрібання і спалювання опалого листя, гілок; посадка молодих дерев; обв'язування молодих дерев гілками ялини та ін.).

Екскурсія на ділянку з городиною.

Милування осінньою городиною

Гра «Вгадай городину за формою»

Умова: із заплющеними очима обмацати овочі (картоплю, перець, помідор, огірок, цибулю, баклажан, капусту, моркву тощо) і вгадати їх назви

Не треба забувати, що щедроти осені призначені не тільки для людей, але й для наших «менших братів». Чим ласують звірі, птахи, комахи в осінню пору? Восени і люди, і тварини збирають щедрі дарунки на запас. Хто знає, що припасують звірятка на зиму? Якими осінніми ягідками люблять ласувати птахи?

Отже, який характер у осені? Чому її називають щедрою, багатою? Як би ви ще її назвали? (Можливі варіанти: привітна, славна, стигла, родюча, гостинна та ін.).

Трудова акція «Осіння комора».

Задання полягає в тому, щоб зібрати якнайбільше “дарунків” осені – ягід, грибів, жолудів, каштанів, насіння для підгодівлі тварин і птахів узимку.

На допомогу педагогу

Загадки про овочі та фрукти з осіннього городу.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт техніці вузликовий батик.

2 Придумування казки на тему: «Примхливий характер осені».

3 Виготовлення казкових тварин із цвітної капусти.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 8 «Свято осені» – конкурс малюнків, осінніх букетів, поробок, творів, віршів, пісень, загадок та приказок про «Чарівницю осінь». Запрошуються батьки та всі бажаючі, які хочуть підтримати дітей.

Трудова акція «Осінь комора».

Задання полягає в тому, щоб зібрати якнайбільше «дарунків» осені – ягід, грибів, жолудів, каштанів, насіння для підгодівлі тварин і

птахів узимку.

Заняття 9 Трудова справа «Швидка зелена допомога»

Мета трудової справи – виховання у дітей співчутливого і дбайливого ставлення до світу рослин, формування навичок догляду за деревами і кущами.

Підготовча робота – проведення на народознавчому матеріалі естетичної бесіди «Дерева мого краю».

Хід трудової справи:

–екологічна розвідка з метою пошуку «скривджених» дерев і кущів;

–поточний інструктаж;

–надання негайної допомоги зеленим насадженням на ділянці навчального закладу;

–збір даних про «неблагополучні» дерева та кущі з метою взяття їх на постійний контроль;

–створення картотеки швидкої допомоги зеленому другу;

–підготовка фотомонтажу «Врятовані дерева».

Розділ IV АПЛОДУЄМО ЗИМІ-СКУЛЬПТОРУ (17 год.)

Заняття 1 Якого кольору зима?

Частина 1 Придивіться уважно до зимового пейзажу. Чи можна назвати цю пору року безбарвною?

Якими фарбами розписала зима природу?

Змагання «Хто більше знайде кольорів та відтінків зимової пори».

Милування зимовим краєвидом. Як світло та чисто навкруги! Які барви переважають зараз у природі?

Милування зимовими відтінками. Який же зимовий колір, на вашу думку, справедливо вважають головним? Які кольори, крім білого, є у зимовій природі? Де їх можна зустріти? Вкажіть на них.

Які поєднання кольорів у зимовому пейзажі подобаються вам найбільше? Чому? Пошукайте навколо себе сполучення білого із зеленим, із червоним та з блакитним кольорами.

Милування відтінками, якими виграє сніг. Придивіться уважно до снігу. Якого він кольору? Як ви гадаєте, чи завжди сніг білий? Визначте його колір (відтінок) на сонці, у затінку. А чи змінюється забарвлення снігу вранці, ввечері, під час морозу, у відлигу? Коли сніговий покрив набуває рожевого відтінку? Блакитного? Фіолетового? Жовтувато-сірого? Давайте пофантазуємо. Уявіть себе художниками, які малюють «портрет» Зими. Які фарби ви б змішали, щоб передати гру відтінків зимового пейзажу? Як ви думаєте, чому сніг часто називають сріблястим, золотистим? Коли це буває?

Придивіться до того, як сонце змінює кольори у зимовій природі. Визначте ці зміни.

Як ви думаєте, чому кригу інколи називають кришталевою? Чому зима часто буває не тільки білою, а й «сивою»?

Милування зимовим небом. Спробуйте визначити колір зимового неба. Яке воно у сонячний морозний день? А як змінюється його колір у похмуру погоду? Що таке небесна блакить? Чи буває вона взимку? Якщо так, то в яку погоду?

Чи не зустрічали ви яскраві кольорові плями серед зимового кришталю? Де? Знайдіть їх зараз. (Можливі «знахідки»: зелень ялин; ягоди горобини, калини, шипшини; квіточки вересу; пір'ячко птахів тощо).

Милування сріблом дерев. Озирніться навколо – де ще взимку можна побачити сріблясті виблиски? Коли дерева стають «срібними»? Яке дерево взимку найяскравіше за кольором? Отже, зиму не можна вважати безбарвною порою року. Їй притаманна своєрідна кольорова гама. Давайте ще раз згадаємо улюблені «фарби» зими.

Погляньте навкруги, помилуйтеся зимовою красою. Знайдіть найвиразнішу, на ваш погляд, картину природи взимку і «підпишіть» її рядками віршів, які ви знаєте про зиму.

Акція доброти «Гостинці з «Осінньої комори»

Умова принести насіння та плоди берези, вільхи, реп'яха, ясеня;

соняшника, гарбуза, кавуна; ягід калини, горобини, шипшини; зерен пшениці; несоленого сала тощо та наповними ними годівнички.

Гра «Зимові утіхи»

(катання на санках, лижах, ковзанах; ліплення сніговиків, будівництво снігового містечка тощо).

На допомогу педагогу

Вірші: П. Сингаївського «Білі черевички у зими»; П. Тичини «Вийшли вранці ми»; М. Рильського «Білі мухи налетіли»; Л. Українки «Мамо, іде вже зима»; Л. Первомайського «Срібні дерева»;

Загадки про перший сніг, мороз, сніг вранці, ввечері, у відлигу, ялинку,

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Малюнок без фарб на фользі способом притискання та продавлювання рельєфного контуру.

2. Складання міні-оповідання «Чому ялинка завжди залишається зеленою?»

3 Вчимось виготовляти дідух..

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 2 Зима-скульптор

Частина 1 **Милування нерухомою зимовою красою.** Уважно придивіться до зимового пейзажу – як чітко окреслені всі форми!

Милування сніговими «скульптурами». Погляньте на куші, пеньки, дерева, які щільно вкриті снігом. Що вони вам нагадують? Придивіться до того, як снігова ковдра огорнула землю, як дбайливо позакутувала кожен билиночку. Знайдіть цікаві форми, підкреслені снігом. На що вони схожі? А сніг все йде і йде, засипає землю. Погляньте, скільки його намело – крутом намети, кучугури... Що нагадують вам ці великі купи снігу? (Можливі порівняння: пухнасті перини, м'які подушки, ватні ковдри, цукрові гори тощо).

Давайте пофантазуємо. Уявіть, що ви потрапили у музей «снігових фігур». Хто з вас спробує взяти на себе роль екскурсовода в ньому і показати всі його «експонати»? Отже, зима – справжнісінький «скульптор».

Милування крижаним прикрасами. Уважно погляньте на чудові витвори, які вона виліплює із снігу, вирізьблює із льоду яка фантазія! А чи зможете ви знайти «крижані прикраси» зими?

Придивіться до бурульок, що висять на гілках дерев, і знайдіть найтовщу (найтоншу, найдовшу, найпрозорішу). Що нагадують вам їхні форми?

Акція доброти «Гостинці з «Осінньої комори»

Умова принести насіння та плоди берези, вільхи, реп'яха, ясеня;

соняшника, гарбуза, кавуна; ягід калини, горобини, шипшини; зерен пшениці; несоленого сала тощо та наповними ними годівнички.

Гра «Зимові утіхи»

(катання на санках, лижах, ковзанах; ліплення сніговиків, будівництво снігового містечка тощо).

На допомогу педагогу

Вірші: О. Олеся «Зимовою вдосвіта»; Т. Коломієць «Падав сніг»; А. Камінчука «Зима»;

Загадки про пеньки під снігом, лід, бурульки,

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Малюнок зім'ятим папером — нанесення зображення за допомогою паперової кульки, зім'ятої зі шматочка паперу.

2 Придумування казки «Бурулька і Сонце».

3 Виготовлення новорічних іграшок на ялинку.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 3 Зима-скульптор (продовження)

Частина 1 Необхідна умова :Іній на деревах та кущах.

Милування інієм на деревах та кущах. А тепер погляньте, як гарно прикрасила зима дерева. Чим це запушені гілочки? Що нагадує вам це незвичайне оздоблення? Як ви гадаєте, чому іній вважають справжньою окрасою зимового пейзажу? Чим він подобається вам? Продовжіть думку: «Коли дерева вбираються в іній, то стають схожими на...».

Отже, зима наче навмисне окреслює контури дерев. Це дозволяє милуватись пропорцією у природі співвідношенням частин цілого між собою. Придивіться уважно до кремезних стовбурів, могутнього віття та тендітних гілочок. Що нагадує вам це плетиво?

Погладьте іній рукою, стисніть його у кулачку. Запам'ятайте відчуття, що виникло в руці. Який цей іній на дотик – м'який, колючий, мокрий, сухий, пухнастий, сипкий, липкий, дірчастий?

Гра «Майстерня Снігової Королеви»:

Умова: ретельно виліпіть із снігу різноманітні геометричні фігури – трикутники, ромби, квадрати, зірки та ін.

Милування крижаними морозними малюнками на вікнах. Зауважте: зима не тільки талановитий «скульптор», але й чудовий «художник». Де можна побачити її «малюнки»?

Милування кригою на водоймі. А тепер уважно подивіться на кригу, що вкрила річку, невеличкі озерця, калюжі. Чи є там якийсь «малюночок»? На що він схожий? (Можливі порівняння: мереживо, плетиво, сітка, павутинка та ін.).

Акція доброти «Гостинці з «Осінньої комори»

Умова принести насіння та плоди берези, вільхи, реп'яха, ясеня; соняшника, гарбуза, кавуна; ягід калини, горобини, шипшини; зерен пшениці; несоленого сала тощо та наповними ними годівнички.

Гра «Зимові утіхи»

(катання на санках, лижах, ковзанах; ліплення сніговиків, будівництво снігового містечка тощо).

На допомогу педагогу

Вірші В. Скомаровського «Навкруги казкові шати»;

Загадки про іній, «морозні» візерунки на вікнах,

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт техніці малювання з використанням кам'яної солі, манки, річкового або

кольорового піску, а також малювання з використанням сипких матеріалів:

2 Створення нарису «Крижані квіти зими».

3 Виготовлення святкової новорічної композиції з природних матеріалів.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 4 Сніжинки-балеринки

Частина 1 Необхідна умова: йде сніг.

Як гарно виглядає сніг! Простежте за польотом сніжинок. Що нагадує вам снігопад? Як ви гадаєте, чому сніжинки часто порівнюють з метеликами, з пушинками? Чи схожі вони на срібних бджілок або на білих мух? Доберіть дієслова для характеристики руху сніжинок у повітрі. (*Можливі варіанти: летять, крутяться, кружляють, в'ються, спускаються, танцюють, пурхають та ін.*).

Милування сніговим «покривалом». Подивіться, як тихо і повільно спадає на землю снігове покривало. А тепер скажіть, як змінюється танок цих білих метеликів зими, коли вітер посилюється? Як можна назвати такий рух снігу? (*Можливі варіанти: хуртовина, хурделиця, віхола, завірюха та ін.*). Якого настрою надає природі хуртовина? (*Можливі відповіді: тривожного, занепокоєного, схвильованого, погрозливого, бентежного, зловісного, ворожого та ін.*). – Але не завжди танок вітру й снігу носить зловісний характер. Уявіть собі ситуацію, коли жваві поривання снігопаду ніби умисне підкреслюють збуджено-радісний настрій людини, і вона сприймає цю картину інакше. Коли це може бути? Чи не траплялись такі випадки з вами? (*Можливі варіанти: під час зимових розваг; під час катання на конях; у святкові дні – новорічні, різдвяні та ін.*).

Милування своєрідним сніговим «балетом». Сніжинки, наче маленькі балеринки, легко кружляють у зимовому танку природи. Давайте спробуємо повторити їхні рухи.

Пластичний етюд «Сніг танцює».

Зауважте: снігопад надає природі особливої краси і виразності. Який настрій викликає у вас неквапливий рух снігу? (*Можливі відповіді: спокійний, урівноважений, світлий, задумливий, мрійливий*).

Милування формою окремої сніжинки зблизька. Не струшуйте сніжинку, що впала вам на рукав. Пильно вдивіться у її будову і подумайте, що вона вам нагадує.

Продовжіть речення: «Ця маленька сніжинка дуже схожа на...».

(*Можливі порівняння: квіточка, зірочка, мереживо, ватна кулька та ін.*).

Як бачимо, її форма гранично виразна і правильна, що відбувається завдяки симетрії. Снігові зірочки, як правило, мають шість променів, які розташовані особливо розмірено. Тому одна половинка у сніжинки є ніби дзеркальним відображенням другої. Запам'ятайте будову сніжинок і вдома виріжте з паперу витинанки, відтворюючи у них ці природні форми.

Зачаровування рухом сніжинок у повітрі. Отже, сніжинки – справжнє чудо зимової природи. Їхній рух завжди приваблює своєю виразністю, надихає на створення музики, віршів, танців.

Акція доброти «Гостинці з «Осінньої комори»

Умова принести насіння та плоди берези, вільхи, реп'яха, ясеня; соняшника, гарбуза, кавуна; ягід калини, горобини, шипшини; зерен пшениці; несоленого сала тощо та наповнити ними годівнички.

Гра «Зимові утіхи»

(катання на санках, лижах, ковзанах; ліплення сніговиків, будівництво снігового містечка тощо).

На допомогу педагогу

Вірші: О. Олеся «Метелики»; Л. Костенко «Пряля»; Я. Щоголіва «Завірюха»; С. Жупанина «Віхола»;
Загадки про сніг, сніжинки, зимовий вітер.

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт техніці малювання акварельними фарбами по мокрому аркушу

2 Підбирання музики до чотиривірша «Срібні дерева, срібне гілля, сріблом пухнастим вкрита земля».

2 Виготовлення сніжинок-витинанок з паперу

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 5 Кришталевий дзвін зими

Частина 1 Вслухайтесь у зиму. Як ви гадаєте, чи можна вважати її беззвучною порою року? Які звуки ви чуєте у зимовій природі? Який же «голос» у зими – тихий чи голосний? Від чого залежить його гучність?

Насолоджування зимовою тишею. Зимова природа може бути і мовчазною. Наче спляча красуня, вона тихо спочиває до тієї пори, поки гарячий сонячний поцілунок не розбудить її. Давайте пошукаємо рослинний матеріал, складемо зимові букети під девізом «Казковий сон природи» і прикрасимо опісля нашу кімнату.

Але зиму навряд чи можна назвати беззвучною. Вона то тихо зітхає, то жалібно голосить, то урочисто бринить кришталевим дзвоном... Які різні за характером звуки, але всі вони створюють єдиний образ природи взимку! Давайте спробуємо дібрати характеристики зимової краси. Продовжіть ряд: сувора, стримана, застигла... *(Можливі характеристики: нашорошена, заціпеніла, велична, холодна, казкова, зачарована та ін.).*

Прислухайтесь: чи замовкають взимку пташині голоси? Яких птахів можна почути у цю пору? Як ви думаєте, про що вони перемовляються між собою?

Зачаровування рипом снігу під ногами. Прислухайтесь до того, як рипить сніг під ногами. Який настрої це навіює? Порівняйте рипіння снігу та шерех осіннього листя. Чи однакові почуття викликають ці звуки? Давайте пофантазуємо. Уявіть, що ви чуєте «голос» снігу. Про що він розповідає вам?

А які звуки можна почути в лісі (парку) під час сильного морозу? Чому говорять, що мороз «тріщить»?

Милування бурульками. Давайте спробуємо «заграти» на крижаних «цимбалах» зими і послухаємо, як дзвенять бурульки, якщо до них доторкнутися паличкою. Якими словами можна охарактеризувати ці звуки? (*Можливі характеристики: звуки чисті, ясні, ніжні, прозорі, кришталеві тощо*).

Зачаровування льодяним «співом» під ногами ковзанярів. Що він вам нагадує? (*Можливі порівняння: свист, скрегіт, стогін, сичання та ін.*).

Акція доброти «Гостинці з «Осінньої комори»

Умова принести насіння та плоди берези, вільхи, реп'яха, ясеня; соняшника, гарбуза, кавуна; ягід калини, горобини, шипшини; зерен пшениці; несоленого сала тощо та наповнити ними годівнички.

Гра «Зимові утіхи»

(катання на санках, лижах, ковзанах; ліплення сніговиків, будівництво снігового містечка тощо).

На допомогу педагогу

Вірші: А. Качана «Тьохкає крига»; О. Олеся «Зимою»; П. Мостового «Гриць та мороз»;

Загадки про бурульки

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці граттаж (воскографія)

3 Складання чотиривірша на тему «Снігопад» використавши такі рими: сніжиночки – пушиночки // тихесенько – рівнесенько.

3. Виготовлення «Трав'яничка». Прикрашаємо зелений куточок. (Додаток 5)

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 6 Кришталевий дзвін зими (продовження)

Частина 1 Необхідна умова: йде хуртовина

Отже, зима може бути дуже «голосною». Інколи її «голос» навіть страшить. Чи чули ви, як вітер рвучко піднімає сніг і стрімко гонить його по землі? Як можна охарактеризувати звуки хурделиці? Доберіть слова-характеристики. (*Можливі характеристики: співає, виє, стогне, квилить, плаче, голосить, ридає та ін.*).

Зачаровування «музикою» сніговію.

Зачаровування звуками вітру.

Насолоджування зимовим морозцем. Ви, мабуть, уже впевнились у тому, що красуня-зима має складний характер. Як ви вважаєте, чому її називають суворою, злою, колючою? А кого, на вашу думку, мороз «кусає» найдужче? Чи любить зима ледачих, неповоротких?

Отже, зимова пора не любить лінощів. Давайте організуємо трудову справу «Снігові доріжки», під час якої розчистимо сніг на нашому подвір'ї.

Як ви думаєте, чи буває зима веселою, дзвінкою, пустотливою? Коли? Що приносить зимова пора дітям? Перерахуйте свої улюблені розваги взимку.

Акція доброти «Гостинці з «Осінньої комори»

Умова принести насіння та плоди берези, вільхи, реп'яха, ясеня; соняшника, гарбуза, кавуна; ягід калини, горобини, шипшини; зерен пшениці; несоленого сала тощо та наповнити ними годівнички.

Гра «Зимові утіхи»

(катання на санках, лижах, ковзанах; ліплення сніговиків, будівництво снігового містечка тощо).

На допомогу педагогу

Вірш: Я. Щоголіва «По задвірках крутить вітер»;

Загадки про вітер, завірюху, снігові замети

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Виконання індивідуальних живописних робіт у техніці вузликовий батик.

2 Підбирання мелодії до слів: «За вікном хурделиця жалібно голосить».

3 Створення картини із вовни на тему зимовий вечір. (Додаток б).

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 7 Наші найменші брати взимку

Частина 1 Екскурсія в зимовий ліс.

Милування зимовими пташками. Придивіться до тварин і птахів узимку. Чи змінився їхній вигляд? Які звірі та птахи взимку «найшпатніші»? Чий шубки та пір'ячко яскраво миготять на фоні білого снігу? (Можливі відповіді: птахи – дятел, снігур, синиця, шишкар, омелюх, чечітка, щиголь; звірі – лисиця, куниця, білка тощо). Подивіться на птахів і скажіть, якими кольорами прикрашають вони зимовий ліс?

Конкурс на кращий пташиний словесний портрет.

Умова: якомога точніше і образніше описати зовнішній вигляд пташки, яку вважаєте найяскравішою у зимовому лісі.

(Можливі варіанти «портретів»:

синиця – жовто-синє платтячко та чорна шапочка;

снігур – малинова сорочка та чорний капелюшок;

дятел – строкатий піджачок та червона шапочка;
циголь – червона маска та козушок із жовтими рукавами;
омелюх – бежевий костюмчик із строкатим
жовто-чорним оздобленням, на голові – модний чубчик та ін.).

Милування снігурами Помилуйтеся яскравим пір'ячком жаркогрудих снігурів серед білого лісу (парку). Що нагадує вам ця картина?

Милування горобчиками. А тепер постежте за нашими добрими «сусідами» – горобчиками. Ці пташки хоч і не мають яскравого пір'ячка, але ж по-своєму гарні і привабливі. Чим вони вам подобаються? (Можливі відповіді: рухливі, верткі, жваві, кумедні, лагідні, моторні, меткі та ін.).

Чи легко пережити цим досить витривалим пташкам зиму? Зима в лісі ще суворіша, ніж у місті. Та життя там не завмирає. Що ви знаєте про турботи лісових тварин взимку?

Милування слідами тварин на снігу. Погляньте на сніг. Він весь розмальований якимись рисочками, цяточками. Це «пишуть» на снігу своїми лапками та хвостиками звірі і птахи. Спробуйте визначити їх хитрі «петлі».

Конкурс на кращого читця «Книги слідів».

Умова: якнайшвидше і найточніше визначити належність слідів тваринам чи птахам.

Уважно придивіться і прислухайтеся до зими. Застигла земля, зупинилась річка, завмерли дерева. Холодна красуня зачарувала весь світ, приспала його до весни. Казковий сон природи! Та є у нього й інша сторона. Зима не тільки красива, але й холодна і голодна пора року. І про це нагадують нам голоси змерзлих пташок. Як ви вважаєте, що ми можемо зробити корисного у скрутний для них час?

Милування зимовими деревами. Підготуйтесь до зустрічі Нового року. Давайте відсвяткуємо його біля живої ялинки. Не варто рубати красуню задля декількох веселих днів. Краще знайдемо ялинку у парку чи на подвір'ї і прийдемо до неї в гості. Можливо, прикрасимо її своїми дарунками. Обов'язково вклонімося її красі!

Акція доброти «Гостинці з «Осінньої комори»

Умова принести насіння та плоди берези, вільхи, реп'яха, ясеня; соняшника, гарбуза, кавуна; ягід калини, горобини, шипшини; зерен пшениці; несоленого сала тощо та наповнити ними годівнички.

Гра «Зимові утіхи»

(катання на санках, лижах, ковзанах; ліплення сніговиків, будівництво снігового містечка тощо).

На допомогу педагогу

Вірші: П. Мостового «Снігурі»; В. Лучука «Кольорові пташки»; Л. Костенко «Зимові горобці»; О. Олесья «Біга зайчик-

скакунець»);

Загадки про звірів та птахів у зимку

Частина 2 Обмін враженнями від побаченого і відчутого в процесі спостереження, зачаровування, захоплення і милування ним.

Частина 3 Практична робота.

1 Малюнок без фарб на фользі способом притискання та продавлювання рельєфного контуру.

2 Придумування казки «Сміливий горобець».

3 Виготовлення новорічних подарунків для рідних та друзів.

Частина 4 Динамічна пауза

Частина 5 Підсумок заняття

Заняття 8 «Незабаром Новий рік» – конкурс казок, малюнків, поробок, творів, віршів, пісень, загадок та приказок про «Кришталеву королеву-зиму». Запрошуються батьки та всі бажаючі, які хочуть підтримати дітей.

Заняття 9 Трудова справа «Пташині їдальні»

Частина 1 *Мета трудової справи* – ознайомити дітей з особливостями зимівлі птахів, формування навичок їх підгодівлі; виховати гуманне ставлення до мешканців природи.

Підготовча робота – проведення бесіди на тему «Наші пернаті друзі»:

–розповідь про необхідність допомоги мешканцям природи у важкий осінньо-зимовий та ранньо-весняний час;

–Складання проектів різноманітних годівничок для підгодівлі птахів.

Хід трудової справи:

–вибір місць розташування годівничок;

–розвішування і установка виготовлених годівничок (кормової полицки, кормового столика, кормового будиночка, курінька, пляшки-годівнички та ін.);

–поточний інструктаж;

–розміщення корму в годівничках;

–закріплення за окремими годівничками «шеф-поварів» з числа дітей та їх батьків (за бажанням), затвердження графіка чергування з метою вчасної підгодівлі птахів;

–фотографування для сімейного альбому «Ми за них у відповіді».

Круглий стіл за участю батьків. Узагальнення, підведення підсумків (1 год.)

ЛІТЕРАТУРА:

- Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – К.: Довіра, 1992.
- Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – Т.1, 2. – К.: Оберіг, 1991.
- Веснянки / Упоряд. Є. В. Єфремов. – К.: Музична Україна, 1988.
- Гармаш И. И. Тайны бионики. – К.: Рад.школа, 1985.
- Грінченко Б. Д. Під тихими вербами: вибрані твори.– К.: Рад.школа, 1991.
- Жаборюк А. А. Український живопис останньої третини ХІХ – початку ХХ століття. – К.; Одеса: Либідь, 1990.
- Жупанин С. І. Сто загадок для дітей. – Ужгород, 1993.
- Загадки / Упоряд. І. П. Березовський. – К.: Дніпро, 1987.
- Золотницький М. Ф. Квіти в легендах та переказах. – К.: Довіра, 1992.
- Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. – К.: Обереги, 1991.
- Кабалевський Д. Б. Как рассказывать детям о музыке? – М.: Просвещение, 1989.
- Кіт Г. Г., Тарасенко Г. С. Українська народна педагогіка. – Вінниця, ПП "Едельвейс і К", 2008.
- Колядки і щедрівки / Упоряд. М. С. Глушко.– К.: Музична Україна, 1991.
- Лильо-Откович З. Український пейзажний живопис ХІХ – початку ХХ сторіччя. – К.: Балтія-Друк, 2008.
- Лозко Г. Українське язичництво. – К., Український центр духовної культури, 1994.
- Майхрук М. Природа навколо нас. Загадки, вірші, прислів'я та приказки. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2007.
- Марія Приймаченко / Упоряд. Н. І. Велигоцька. – К.: Мистецтво, 1989.
- Миннарт М. Свет и цвет в природе. – М.: Гос.изд-во физ-мат.лит-ры, 1959.
- Митці України: Енциклопедичний довідник / Упоряд. : М. Г. Лабінський, В. С. Мурза.– К.:УЕ, 1992.
- Неменский Б. М. Мудрость красоты.– М.: Просвещение, 1987.
- Нечуй-Левицький І. С. Світогляд українського народу (Ескіз української міфології). – К.: Обереги,1992.
- Островский Г. С. Добрый лев Марии Примаченко.– М.: Сов.художник, 1990.
- Петриківський розпис. Джерела. – К.: Мистецтво,1982.
- Пушкарьова Т. О. Зимові казки. 2 клас: Навч. посібник. – Суми: Козацький вал, 1999.
- Савченко О. Я. Барвистий клубок: Дивись, міркуй, відповідай: Навчання і розваги: Навч. посібник. – К.: Генеза, 2002.
- Сапіга В.К. Українські народні свята та звичаї. – К.: Т-во "Знання України", 1993.
- Семенов О. М. Український фольклор: Навч. посібник. – Глухів : РВВ ГДПУ, 2004.
- Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка: Навч. посібник. – К.: Інститут системних досліджень освіти, 1996.
- Степовик Д. В. Скарби України.– К.: Веселка,1990.
- Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. – К.: Рад.школа,
- Тарасенко Г. С. Дивосвіт: уроки естетико-екологічної культури на матеріалах українознавства. – К.: МПП Центр "Київ", 1995.
- Тарасенко Г. С. Паросток. Методика гуманістичного виховання молодших школярів засобами природи. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2003.
- Тарасенко Г. С. Росинка: уроки любовання природой. – Суми: Антей, 2006.

Тарасенко Г. С. Відкрийте дітям дивосвіт природи: Порадник для батьків з виховання душі і серця дитини. – Вінниця: 2008. – 239 с.

Твоя планета Земля: Книга для читання про природу для мол. школярів / Упоряд.: В. О. Мартиненко, В. М. Волощук. – К. : Інтерпрес ЛТД, 2004.

Україно, нене моя! Сповідь: поезії писанки: Зб. / Упоряд. О. Є. Шевченко. – К.: Веселка, 1993.

Українська душа. – К.: Фенікс, 1992.

Українське народне мистецтво / Упоряд. Б. С. Бутник-Сіверський та ін. – К.: Мистецтво, 1967.

Милування природою, як особливе мистецтво	https://onpress.info/sintoizm-lyubovanie-prirodoj-kak-osoboe-iskusstvo-37123
Уроки любування природою в Японії	http://maxpark.com/community/4946/content/2870823
Милування красою природи в Японії	http://tailytales.ru/2017/09/03/13511/
Мистецтво в школі	http://art-inschool.ru/lubovanie-prirodoy
Поробки з природніх матеріалів	https://www.svoimi-rukamy.com/Sdelay/podelki-prirodnih-materialov/page/2
Українська природа	https://sites.google.com/site/prirodaukraieni9612/
Краса природи в українській літературі	http://shatsk-sch1-bibl.volyn.sch.in.ua/chitachevi/yak_stati_chitachem/movu_ridnoi_priro
Види дощів	http://moyaosvita.com.ua/geografija/vidi-doshhiv/
7 дивовижних фактів про веселку	https://www.infoniac.ru/news/7-udivitel-nyh-faktov-o-raduge.html
Нетрадиційні техніки малювання	https://shkolabuduschego.ru/doshkolniki/netraditsionnoe-risovanie-v-podgotovitelnoy-gruppe.html#i-10

ДОДАТКИ:

Додаток 1 «Веселі рухливі екологічні ігри»;

Додаток 2 Неповторна краса української природи. (повна версія опису);

Додаток 3 Відеофільм «Україна з висоти пташиного польоту»;

Додаток 4 Вчимось розмножувати сансевіерію (прикрашаємо зелений куточок);

Додаток 5 Виготовлення трав'яничка (прикрашаємо зелений куточок);

Додаток 6 Створюємо картину із вовни на тему зимовий вечір.

«ВЕСЕЛІ РУХЛИВІ ЕКОЛОГІЧНІ ІГРИ»

Передбачувані завдання та цілі:

- формування розуміння необхідної гармонії людини з природою;
- оволодіння знаннями про природу свого краю;
- виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство, основу життя на землі;
- розвивати пізнавальний інтерес, логічне мислення, вміння виступати перед аудиторією, аргументувати, доводити, спонукати до самоосвіти та вдосконалення;
- сприяти формуванню матеріалістичного світогляду, готовності до активної екологічної діяльності;
- виховувати основи глобального екологічного мислення; екологічної культури;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі.

І Г Р И В П Р И М І Щ Е Н Н І

І Н Т Е Р В ' Ю

Екологічний аспект.	Перевіряються знання дітей про окремих представників тваринного світу.
Зміст і методика	Гуртківці утворюють пари – кореспондент і рослина. Гравець, який виконує роль рослини, повинен самостійно визначити, яка це буде рослина. Кореспондент повинен поставити три питання з біології цієї рослини (середовище існування, анатомія тощо), а рослина відповідає на них. Потім гравці міняються ролями (але назва рослини залишається та ж сама). Далі гру продовжує інша пара.
Зауваження	Наступні пари не використовують назву вже зіграної тварини. Після того, як пара гравців закінчить брати інтерв'ю один у одного, вчитель коментує почуті запитання і відповіді.

Х Т О Д Е Ж И В Е ?

Екологічний аспект.	Гра дає можливість перевірити знання дітей про біологічне різноманіття.
Зміст і методика	Один із гравців пише на дошці назви рослин – мешканців лісів. Луків, степів. Але він робить в словах

	пропуски голосних літер. Наприклад: ссн (сосна), сншнк(соняшник), злк (злаки), клн (клен) тощо. Діти на аркушах або в зошитах пишуть повні назви. Перемагає той, хто першим правильно виконає завдання/
Зауваження	Для дітей молодшого шкільного віку і у випадках, коли гра відбувається вперше, краще використовувати спрощений варіант завдання (наприклад: с.сн., д.б., кл.н тощо).
Д І Д У С Ь - Л І С О В И К	
Екологічний аспект.	Гра дозволяє дітям ще раз усвідомити, що ліс – це єдина складна природна система, де існування кожної рослини чи тварини залежить від інших.
Зміст і методика	Хтось з дітей виконує роль «дідуса-лісовика», який знає все про ліс. Інші діти ставлять йому різні питання про життя лісу, про правила поведінки людей у лісі тощо. Якщо «дідусь-лісовик» не може дати відповіді на якесь питання або робить помилку, то «лісовиком» стає той, хто поставив це питання. Перемагає той з гравців, хто найдовше протримається в ролі «дідуса-лісовика» і хто задасть найцікавіше питання.
Зауваження	Гра може проводитися заняттях гуртка під час перевірки засвоєння будь-якої теми з ботаніки. Керівник гуртка спостерігає за тим, щоб кожен гуртківець мав змогу поставити своє питання. Бажано, щоб питання були складні, наприклад: «Чим небезпечні віруси?, Що буде, якщо зникнуть дерева, кущі, трави» тощо.
П Л Я М А	
Екологічний аспект.	Ця гра сприяє розвитку уявлень про тваринний і рослинний світ.
Зміст і методика	Керівник гуртка пропонує дітям занурити пензлик у фарбу будь-якого кольору і плеснути цією фарбою на аркуш паперу. Потім діти повинні скласти аркуш навпіл так, щоб на його другій половині відбилася «пляма». Після цього педагог дає завдання: спробувати розпізнати, на яку рослину схожа ця пляма.
Зауваження	Можна запропонувати дітям дати свій варіант назви для плями, яку зробив сусід по парі. Після закінчення гри кабінеті, де проходять заняття гуртка можна зробити веселу виставку «сучасного мистецтва».
ВЕСЕЛІ ФІЗКУЛЬТХВИЛИНКИ	
вправи, які можна проводити у спеціальному ігровому приміщенні	
Д Е Р Е В А	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Насіння дерев впало на землю – всі діти лягають на підлогу. 2. Через рік з'явилися перші сходи – діти обережно піднімають один палець руки. 3. Через три роки молоді деревця досягають висоти 30 см – діти трохи піднімаються, сідають на підлогу, плечі схилені, руки вільно звисають донизу. 	

4. Через 10 років дерева досягають висоти 3 м – діти стають на коліна, плечі розпрямляють, руки – на невеликій відстані від тулуба.
 5. Через 30 років висота дерев досягає 9 м – діти встають у весь зріст, руки перпендикулярні тулубу.
 6. Через 70 років верхівки дерев піднімаються над землею на 18 м – діти встають у коло, руки під кутом 45° підняті догори.
 7. Через 100 років дерева мають велику крону і висота їх досягає 30 м – діти стають навшпиньки, руки витягнуті догори як найвище.
 8. За 20 секунд бензопила спилює могутнє дерево – діти падають, лежать зіщулившись на землі.
- Що треба робити? Посадити нові дерева – діти обережно саджають новий паросток.

ВЕСЕЛІ ІГРИ - РУХАНКИ

ХОДИТЬ ЛІТЕРА РЯДАМИ

Екологічний аспект.	Перевіряється, наскільки діти ознайомлені з різноманітням рослинного і тваринного світу.
Зміст і методика	<p>Група дітей рухається по колу. Ведучий всередині кола рухається у протилежному напрямку і говорить слова:</p> <p style="text-align: center;">Ходить літера рядами, Подружитись хоче з вами, Кого за руку візьме, Той рослину і назве.</p> <p>Ведучий торкається гравця і говорить, наприклад, літеру «Я». Дитина повинна за короткий час назвати рослину, назва якого починається з цієї літери. Наприклад – ялівець Час на роздуми визначає ведучий, який для цього плескає у долоні 5 разів. Якщо дитина встигла дати вірну відповідь, то гра продовжується, а якщо забарилася або відповідь була помилковою, то гравець вибуває з гри. Перемагає той гравець, хто залишився останнім.</p>
Зауваження	Можна таку гру не тільки в загально про рослини, але тільки для дерев, кущів, трав.

ЗНАЙДИ СВІЙ ДІМ

Екологічний аспект.	Діти перевіряють свої знання про природні угруповання живої природи.
Зміст і методика	Кожен з гравців отримує назву певної рослини з різних природних угруповань (ліс, поле, луки, водойма тощо), які притаманні природі України. Кілька дітей, що стоять на відстані 10-12 м від усіх гравців і за кілька метрів один від одного, за командою ведучого показують назви цих угруповань, а гравці, що стоять у ряд, наввипередки біжать туди (до тієї дитини), де їхня рослина чи тварина зустрічаються у природі.

	Виграє та команда, що першою збереться і візьметься за руки. Під час повтору гри гравцям видають нові назви рослин.
Зауваження	Кількість гравців у командах, які утворюються, повинна бути однаковою. Під час визначення команди-переможниці враховується не лише швидкість виконання командами завдання, а й безпомилковість дій гравців.
Д О Б Р Е Ч И П О Г А Н О ?	
Екологічний аспект.	Діти мають можливість перевірити свої знання про правила поведінки у природі і чи не шкодять їхні дії довкіллю.
Зміст і методика	<p>Діти стоять навколо ведучого на відстані приблизно 10 кроків. Вони уважно слухають і виконують прохання ведучого, який зауважує, що гравці мають бути відвертими, щирими і самокритичними. Зрештою, це лише гра, і ніхто не засуджуватиме їхні вчинки. Ведучий, не поспішаючи, зачитує твердження, і, залежно від відповіді, діти роблять один крок вперед чи назад. Таким чином, до ведучого найближче підійдуть лише ті гравці, вчинки яких щодо природи правильні і не шкодять довкіллю.</p> <p><u>ТВЕРДЖЕННЯ:</u></p> <p>Знайшовши в кишені непотрібний папірець, ти не викидаєш його на землю (крок вперед). Ти підготовуєш птахів взимку (крок вперед). Ти полюблюєш збирати букети дикорослих квітів (крок назад). Перебуваючи на природі, ти ходиш стежками тихо і обережно (крок вперед). Ти розвішуєш штучні гнізда для птахів навесні (крок вперед.) Знайшовши пташеня, яке ще погано літає, ти забираєш його додому (крок назад). Ти не кидаєш сміття у водойми і в лісі (крок вперед). Ти залишаєш в лісі ще не згасле вогнище (крок назад). Весною ти саджаєш живці дерев (крок вперед). Ти любиш слухати спів птахів (крок вперед). Навесні ти не береш свою собаку з собою в ліс (крок вперед). Ти полюблюєш влітку ловити метеликів, жуків та інших комах (крок назад). У лісі неїстівні гриби ти збиваєш ногами (крок назад). Ти завжди закриваєш водопровідні крани так, щоб вода не бігла (крок вперед). Тобі може не подобаються жаби та змії, але ти їх не вбиваєш (крок вперед). Ти ставишся з повагою і обережністю до всіх рослин і тварин (крок вперед).</p>

Зауваження	Після гри ведучий повинен пояснити, чому є поганими ті вчинки, під час озвучення яких окремі гравці робили крок назад.
Н І С Е Н І Т Н И Ц Я	
Екологічний аспект.	Діти демонструють свої знання про характерні ознаки окремих рослин.
Зміст і методика	У грі беруть участь три гравця. Перед кожним з них лежить аркуш паперу, який пунктирами поділений на три частини. Кожен гравець вирішує для себе, який рослинний вегетативний орган він буде малювати (пагін, квітку, листок, корінь плід, насінину тощо). Діти малюють так, щоб не бачили інші гравці. Після цього аркуші так загинають по пунктирній лінії, щоб малюнки не можна було побачити, але можна було б продовжити малювати. Гравці обмінюються аркушами і продовжують домальовувати (кожен малює той вегетативний орган, який він обрав). Аркуші знову загинають по пунктирній лінії і знову проводять обмін так, щоб кожен з гравців отримав малюнок, з яким він ще не працював. Після завершення аркуші розгинають. В результаті будуть намальовані три неймовірні рослини. Гравці придумують назву цим рослинам і намагаються вгадати, яку рослину придумав кожен з них.
Зауваження	Діти можуть заздалегідь домовитись про те, якою буде тема малюнків (рослини-мешканці водойм, степів, лісів, рослини-хижаки тощо). Кожен з гравців може скласти опис образу життя цих неймовірних рослинних «істот».
П О В Е Р Х И Л І С У	
Екологічний аспект.	В процесі гри виникає можливість перевірити знання дітей про рослинний світ та життя мешканців лісу.
Зміст і методика	<p>Діти стають у коло. Всередині стає ведучий. Він задає такі питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Хто в лісі живе у дуплах? ❖ Хто живе серед коріння дерев? ❖ Хто живе на гілках дерев? ❖ Хто живе у кущах? ❖ Хто живе під землею? ❖ Хто живе у траві? <p>Треба пам'ятати, що мова йде про гнізда, схованки, лігва, кубла тощо. Запитання можуть повторюватись. Діти, які не встигли швидко дати вірну відповідь, вибувають з гри. Залишається тільки один гравець-переможець, який отримує звання "Академік лісових наук".</p> <p>Далі ведучий задає запитання, що стосуються і рослинного світу:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Які широколистяні дерева ростуть у лісі?

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Які хвойні дерева? ❖ Які кущі? ❖ Які трави? ❖ Які папороті та мохи?
Зауваження	Відповіді повинні бути максимально конкретні. Недостатньо на запитання "Хто живе на гілках дерев?" відповісти "Птахи", треба назвати цих птахів. Гру можна повторити, але питання сформулювати по-іншому: Де в лісі живе сова? Де живе кріт?
Е Р У Д И Т	
Екологічний аспект.	Діти перевіряють свої знання представників рослинного світу.
Зміст і методика	У грі можуть взяти участь 5-6 осіб. Учасники гри стають біля лінії старту. Ведучий пропонує гравцям пригадати назви рослин лісів (степів, лук, боліт). По черзі кожен гравець повинен йти вперед від лінії старту і з кожним кроком голосно називати нову рослину. Уповільнювати кроки не можна. Як тільки хтось, зробивши крок, не зможе назвати рослину, він повинен зупинитися і сісти на цьому місці на стілець, який йому подадуть. У гру вступає наступний її учасник. Виграє той, хто пройде далі. Можна на відстані 15-20 кроків від лінії старту поставити стілець, на якому лежить приз. Гравці по черзі крокують до стільця. Перемагає і отримує приз той, хто першим дійшов до стільця. Для того, щоб гра мала певну інтригу, приз можна заховати у велику коробку.
Зауваження	Гравець має право використовувати назви рослин, яких називали його попередники. Ведучий кожен раз пропонує нову тему, наприклад, "Культурні злаки", "Дикоростучі рослини", "Фруктові дерева", "Овочеві культури", "Дикорослі квіти".
Щ О З М І Н И Л О С Я ?	
Екологічний аспект.	Ведучий розповідає, що спостережливість – необхідна властивість для юного ботаніка.
Зміст і методика	Для цієї гри треба мати 12-15 дрібних предметів з рослинного світу: суцвіття кульбаби, листок дуба стебло злаків, одним словом живі та гербарні зразки рослин. Ці предмети розкладають на столі і накривають газетою. Гравець підходить до столу і протягом 30 секунд знайомиться з тим, як розміщені предмети. Далі він на кілька хвилин повертається до столу спиною, і за цей час кілька предметів перекладаються на інші місця. І знову 30 секунд дається на огляд предметів, а потім їх також накривають газетою. Тепер треба відповісти, які предмети переклали на інші місця. За кожний правильно вказаний

	предмет зараховується один бал, а за кожну помилку знімається один бал. Помилкою вважається, коли названо предмет, який не перекладали на інше місце.
Зауваження	Умови гри для всіх її учасників мають бути однаковими. Якщо для першого з них міняють місцями, скажімо, чотири предмети, то і для решти роблять те ж саме. У цьому разі кращий результат – чотири бали. Всі, хто закінчить гру з таким результатом, вважатимуться переможцями.
П Р И Д У М А Й Р Е Ч Е Н Н Я	
Екологічний аспект.	Ця гра дає можливість перевірити, як діти володіють матеріалом на природничу тематику.
Зміст і методика	Діти і ведучий сідають у коло. Ведучий називає будь-яке слово, наприклад "дерево", і передає умовний предмет (камінець або м'ячик) одному з гравців. Той бере предмет і швидко вимовляє речення, наприклад: "Восени дерева скидають листя". Потім називає інше слово і передає умовний предмет комусь із дітей, які сидять поруч. Так по черзі умовний предмет переходить від одного гравця до іншого. У разі затримки з відповіддю гравець вибуває з гри (він залишає коло гравців). Кількість учасників поступово зменшується і перемагає той, хто залишився останнім.
Зауваження	Ведучий може визначити будь-яку окрему тему. Якщо грають діти молодшого шкільного віку, то теми можуть бути наступні: "Тварини", "Рослини", "Птахи" тощо, а якщо старшого шкільного віку – "Охорона природи", "Водойми", "Атмосфера" тощо.
Я К Щ О В Л І С І Б І Д А ?	
Екологічний аспект.	Діти мають усвідомити природні зв'язки між окремими об'єктами природи.
Зміст і методика	Обирається журі з кількох дітей. Дві команди (по 3-7 гравців) розташовуються на відстані 3-5 метрів одна від одної. Ведучий пропонує питання, на які команди після нетривалого обговорення дають свої варіанти відповіді. Журі за допомогою карток, на яких позначені бали, оцінюють кожну відповідь. Перемагає команда, яка набрала найбільшу суму балів. Питання: 1. Якщо всі птахи відлетять з лісу, що станеться з іншими його мешканцями? 2. Якщо дерева навесні не розпустять листя? 3. Якщо попересихають всі лісові струмочки? 4. Якщо в лісі не буде комах?

	<p>5. Якщо усе літо буде йти дощ?</p> <p>6. Якщо в лісі не буде ягід і грибів?</p> <p>7. Якщо взимку не буде снігу?</p>
Зауваження	Бажано, щоб педагог входив до складу журі. Під час оцінювання журі враховує, яка команда дала відповідь першою, у якої команди відповідь була вірною, повною і цікавою.

З Б Е Р И Д Е Р Е В О

Екологічний аспект.	Перевіряється наскільки добре діти можуть розрізняти різні види дерев за окремими характерними ознаками.
Зміст і методика	На столах розкладаються на кілька купок (за кількістю гравців) окремі шматочки кори, листя, плоди, квіти, маленькі гілочки різних дерев). Ведучий дає завдання: розкласти частинки кожного дерева в окремі купки. Перемагає той, хто найкраще виконає завдання.
Зауваження	В кожній купці повинні бути частинки 5-7 різних дерев. Природний матеріал можна зібрати під час проведення екскурсії до міського парку.

І Г Р И Н А С В І Ж О М У П О В І Т Р І

в літній період

ПОРАДА. Рухливі ігри на свіжому повітрі дуже корисні для здоров'я і розвивають у дітей такі корисні якості, як спритність, кмітливість, воля до перемоги. Їх можна проводити і під час природничої екскурсії в парк, і під час проведення природоохоронної акції (суботник, розвішування шпаківень, посадка дерев тощо), і під час відпочинку на майданчику свого освітнього закладу. Майже необмежені можливості для проведення ігор екологічного спрямування надають дитячі табори відпочинку і оздоровлення. Вихователь у кожному випадку використовує спеціально підібрані ігрові блоки. Але треба пам'ятати, що діти швидко втомлюються як від фізичних, так і від емоційних навантажень, тому загальна тривалість ігрової діяльності не повинна перевищувати 30 хвилин.

П О Л Ю В А Н Н Я С О В И

Екологічний аспект.	Діти знайомляться з особливостями біології одного з представників пташиного світу.
Зміст і методика	<p>На початку гри ведучий пропонує дітям відгадати загадку:</p> <p style="text-align: center;">Усю ніч літає, мишей добуває, А як день настає – у дуплі засинає.</p> <p>Після того, як загадка відгадана, ведучий розповідає дітям про сов. Ці птахи вдень сплять, а вночі полюють на мишей, жаб, комах. У сов – гострий слух і зір, м'яке оперення, тому вони літають безшумно.</p>

	<p>Здобич сови хапають лапами, на пальцях у них великі кігті. Сиви – корисні птахи, їх треба охороняти. Після бесіди ведучий пропонує гру "Полювання сови".</p> <p>Після слів ведучого:</p> <p style="text-align: center;">"Все оживає, день настає"</p> <p>діти вільно бігають, зображаючи мишок, жабок, жуків.</p> <p>За сигналом:</p> <p style="text-align: center;">"Все завмирає, ніч наступає, сова вилітає на полювання"</p> <p>діти завмирають у різних позах .</p> <p>після слова</p> <p style="text-align: center;">"завмирає".</p> <p>Гравець-сова шукає, хто ворухнеться, і забирає його до себе у дупло. Гра знову поновлюється і триває доти, доки не залишиться один гравець- переможець.</p>
<p>Зауваження</p>	<p>Доки триває "день" сова спить – закриває очі і не рухається. А коли починається "ніч" – сова безшумно "літає" (імітуючи політ руками).</p>
<p>НАГОДУЙ ПТАШЕНЯТ</p>	
<p>Екологічний аспект.</p>	<p>Звернути увагу дітей на те, як важко вигодувати пташенят. Наприклад, розшукуючи комах, велика синиця оглядає за день близько 15 тисяч гілочок. Якщо корму буде замало (причини: дія отрутохімікатів, невелика кількість дерев, відлякування птахів внаслідок людської діяльності тощо), то пташці потрібно докласти надто багато зусиль та часу для того, щоб знайти і принести їжу до гнізда. У таких випадках деяка частина пташенят гине від голоду.</p>
<p>Зміст і методика</p>	<p>На землі креслять 4-6 кіл (діаметром 0,5 м) на відстані 8-10 м одне від одного. Це – годівниці. В кожне коло-годівницю кладуть будь-якийсь предмет, що символізує пташину їжу, наприклад іграшку. Окремо позначається більше за розміром коло – це гніздо. В ньому розташовуються пташенята- гравці, кількість яких повинна збігатися з кількістю годівниць. Гравець-пташка стає біля гнізда і за сигналом ведучого починає переносити сюди предмети з годівниць. За один раз можна перенести тільки один предмет. Пташенята в цей час галасують, вимагаючи їжі. Пташка віддає їжу одному з пташенят, після чого той замовкає. Ведучий з секундоміром визначає час, який знадобився пташці на те, щоб нагодувати усіх пташенят. Роль пташки по черзі виконують всі гравці. Перемагає той, хто витратив найменше часу на годування пташенят.</p>
<p>Зауваження</p>	<p>Гра буде проходити веселіше, якщо гравець-пташка буде не просто бігати, а почне махати крилами</p>

(руками), а під час годування пташенят ще й заспіває по-пташиному.

Д Р У Г Ч И В О Р О Г ?

Екологічний аспект. Перед початком гри ведучий розповідає, яке важливе значення в житті тварин має швидкість прийняття рішення в небезпечних ситуаціях (наприклад, мишоподібні гризуни швидко ховаються в нірку навіть від тіні хижого птаха).

Зміст і методика У грі беруть участь не більше 10 гравців. Для неї потрібні 5 білих і 5 чорних маленьких гумових м'ячів, а також коробка, куди їх складатимуть. Усі учасники гри, крім ведучого та його помічника, стають у розімкнене коло радіусом приблизно в 3-4 кроки. Ведучий разом з помічником складають у коробку м'ячі і виходять на середину кола. Починається гра. Ведучий виймає м'яч з коробки і швидко кидає одному з гравців, що стоїть у колі. Якщо це білий м'яч, той повинен спіймати його і передати помічнику, а якщо це чорний м'яч, ловити його не можна – нехай падає на землю, помічник сам його підбере. Таким чином ведучий може кидати м'ячі без перерви, примушуючи усіх бути наготові. Вважається помилкою, якщо гравець не спіймає білий м'яч або спіймає чорний. Той, хто помилився, вибуває з гри. Поступово кількість учасників гри зменшується. Нарешті залишається хтось один. Він і вважається переможцем.

Зауваження Ведучий може використати ще один м'яч іншого кольору (рожевий, смугастий тощо). Виникає цікава ситуація, коли ведучий несподівано для гравців кидає м'яч іншого кольору. В цьому випадку гравець прийме вірне рішення, якщо не буде ловити м'яча, бо це незнайомий предмет, а все незнайоме – потенційно небезпечне.

С П О С Т Е Р І Г А Ч

Екологічний аспект. Перед початком гри ведучий розповідає, як важливо тваринам добре знати свою місцевість (це і пошуки здобичі, і знання місць знаходження сховищ від ворогів тощо). Тому у багатьох тварин дуже добре розвинена зорова пам'ять.

Зміст і методика Під час краєзнавчої екскурсії можна провести тренувальну гру в "спостерігачів". Найкраще місце для такої гри – будь-яка височина, звідки добре видно околиці. Кількість учасників гри – не більше 10 осіб. Вони діляться на дві групи і сідають двома рядами – спиною до спini. Таким чином кожна група бачитиме перед собою лише певну частину місцевості. За 3 хвилини учасники гри повинні уважно роздивитися і запам'ятати те, що вони побачать. Після цього кожна пара тих, що сидять спиною один до одного, міняються місцями. Тепер всі дивляться прямо перед собою. Озиратися назад не дозволяється. Починається гра. "Суперники" ставлять один одному запитання. Спитати можна про характерні

	подробиці ландшафту, який добре бачить той, хто ставить запитання, але вже не бачить той, хто має на нього відповіді. І тут з'ясується, хто з учасників гри встиг за 3 хвилини більше побачити і запам'ятати. Ведучий стежить за тим, які ставляться запитання і як на них відповідають. За правильну відповідь гравця на користь його групи зараховується один бал. Коли всі пари "суперників" обмінюються запитаннями і відповідями, бали підраховують і таким чином визначають переможців.
Зауваження	Ставлячи запитання, не слід захоплюватися зайвими подробицями. Природно спитати, скажімо, чи є дерева та кущі на високому березі річки, але не треба вимагати, щоб "суперник" відповів, скільки їх там.
Б А Б К А	
Екологічний аспект.	Бабки – чудові літуни. Це ненажерливі хижаки, які у повітрі наздоганяють свою здобич – різних комах. Дорослі бабки корисні і знищують безліч шкідливих комах, зокрема комарів.
Зміст і методика	Гравці підкидають волан для бадмінтону догори і намагаються упіймати його спочатку двома руками, а після кількох вдалих спроб – однією. Наступне завдання підкинути волан догори правою (лівою) рукою, а упіймати лівою (правою). Надалі гравці перекидають волан один одному (відстань 2 м) і ловлять його обома руками, а потім однією.
Зауваження	Гра не має переможців – діти тренують свою спритність.
1 0 Р О С Л И Н	
Екологічний аспект.	Діти перевіряють свої знання представників рослинного світу.
Зміст і методика	Ведучий дає учаснику гри завдання – назвати 10 дерев (кущів, трав'янистих рослин). Гравець під ритм ударів м'ячем об землю декламує: "Я знаю 10 таких дерев (кущів, трав): Дуб (ліщина, тимофіївка) – раз, Габ (калина, лілія) – два, Береза (шипшина, грицики) – три" тощо Якщо гравець виконав завдання безпомилково і не випустив м'яч, то ведучий дає нове завдання, наприклад, назвати 10 комах. Гра продовжується доти, доки гравець не помиляється. За кожне виконане завдання йому нараховується один бал. Потім гру продовжує інший гравець, і ведучий дає йому нові завдання. Гра триває, доки не зіграють усі гравці.
Зауваження	Загальна кількість гравців не повинна перевищувати 3-5 осіб. Завдання, які дає ведучий, повинні бути рівноцінними за складністю.

З Н А Й Д И С В О Є Д Е Р Е В О

Екологічний аспект.	Діти вчаться звертати увагу на характерні риси окремих об'єктів природи.
Зміст і методика	Діти діляться на пари. Один з граючих одягає на очі пов'язку, а другий підводить його до дерева і пропонує доторкнутися до нього. Після кількох хвилин «знайомства» учасника із зав'язаними очима відводять від дерева, знімають пов'язку і пропонують знайти своє дерево. Потім гравці міняються місцями.
Зауваження	Починати треба з дерев, які помітно відрізняються від інших, а потім завдання ускладнюють. Гру добре проводити під час екскурсії до міського парку або скверу.

В І Р Ю - Н Е В І Р Ю

Екологічний аспект.	Діти перевіряють свої знання про навколишній світ.
Зміст і методика	<p>У центрі кола стоїть ведучий і кидає м'яча комусь з учасників гри. При цьому він говорить невелике речення, наприклад:</p> <p style="text-align: center;">«На сосні ростуть ягоди», «Птахи живуть у норах», «Зайці їдять траву» тощо.</p> <p>Гравець ловить м'яча у тому випадку, якщо ведучий сказав правду. Якщо хтось з гравців помилився, то він вибуває з гри. Перемагає той, хто залишився (може бути кілька переможців).</p>
Зауваження	Кількість гравців – 5-7 дітей. Запитання можуть стосуватися не тільки живої природи, а й неживої.

М А Т У С Я З А Й Ч И Х А

Екологічний аспект.	Після гри ведучий розповідає, що ще з першого дня після народження зайченят здатні бігати, і вже через кілька днів їх дуже важко спіймати. Під час небезпеки зайченят ховаються, а зайчиха, прикидаючись хворою або пораненою, прагне відвести ворога від виводка.
Зміст і методика	<p>Один гравець (Матуся Зайчиха) веде лісом інших гравців (<i>зайченят</i>). Раптом Матуся Зайчиха зупиняється і кричить:</p> <p style="text-align: center;">«Лисиця йде!»,</p> <p>а потім закриває очі і рахує до 25. Всі <i>зайченят</i> розбігаються і ховаються, але якомога ближче до Матусі Зайчихи.</p> <p>Вона ж, закінчивши підрахунок, перевіряє, як заховалися <i>зайченят</i>. При цьому їй не дозволяється сходити з місця. Якщо Матуся Зайчиха помітила когось із <i>зайченят</i>, вона називає його ім'я, і той</p>

	<p>виходить з укриття. Коли названі всі, кого помітила Матуся Зайчиха, вона кричить: «Загроза минула!».</p> <p>Гравець, який заховався найближче до Матусі Зайчихи і все ж залишився непоміченим, стає новою Матусею Зайчихою.</p>
Зауваження	Цю гру проводять під час екскурсії до міського парку або скверу.
в зимовий період	
П О Л Ю В А Н Н Я Н А К А Б А Н А	
Екологічний аспект.	Перед грою ведучий проводить коротку бесіду: Дикі кабани полюбляють жити в дубових і букових лісах, прирічкових заростях, очеретах, болотах. Живляться різноманітною їжею: кореневищами, бульбами, плодами, їдять також черв'яків, комах, інколи ловлять дрібних гризунів. Якщо кабанів в лісі не надто багато, вони приносять користь лісу тим, що заривають насіння і сприяють відновленню лісу. М'ясо кабанів смачне, і вони вважаються цінними мисливськими тваринами. Від диких кабанів вивели домашніх свиней.
Зміст і методика	Гравці команди мисливців розташовується в шеренгу з інтервалом 1-2 м один від одного. На відстані 10 м від них на краю майданчика стає гравець-кабан (бажано біля дерева). За командою ведучого кабан починає бігти на протилежний край майданчика (до іншого дерева). Бігти дозволяється тільки по прямій і не уповільнюючи хід. Мисливці починають кидати сніжки, цілячись в кабана. Якщо якийсь мисливець влучив сніжком, то полювання припиняється. Кабан продовжує гру як мисливець, а його місце займає хтось з мисливців-невдах. Перемагають мисливці, які хоч раз влучили в кабана, а також ті гравці-кабани, які зуміли добігти до дерева на протилежному краю майданчика.
Зауваження	Першого кабана визначають серед усіх гравців за допомогою лічилки, а наступних – серед тих мисливців, котрі жодного разу не влучили в кабана
П О Л Ю В А Н Н Я Н А З А Й Ц Я	
Екологічний аспект.	Перед грою ведучий проводить коротку бесіду: Найкраще у зайців розвинений слух, за допомогою якого вони орієнтуються під час небезпеки. Зір і нюх розвинені слабо. Єдиний засіб захисту від переслідування – це вміння заплутувати сліди (інколи повертатися по своїх слідах, а потім робити великий стрибок убік). З органів чуття у лисиці найкраще розвинені нюх і слух, зір – гірше. Основу її харчування становлять дрібні гризуни. Велика здобич, наприклад зайці, трапляється лисицям нечасто. В літні місяці лисиці добувають плазунів, їдять жуків, мертвечину. До раціону лисиць також входять плоди і ягоди.

Зміст і методика	Серед гравців жеребкуванням визначається заєць. Поки гравці-лисиці затуляють очі і рахують до 100, заєць тікає. Його завдання – весь час пересуватися територією табору, петляючи, заплутуючи свої сліди. Гравці-лисиці йдуть на пошуки зайця, і за 20-30 хвилин (час визначає ведучий) вони повинні схопити його. Лисицям дозволяється пересуватися тільки по сліду зайця. Для того, щоб сліди було добре видно, заєць може тягнути за собою гілку, яка залишає борозну. Щоб гра була цікавішою, в полюванні на зайця беруть участь всього 2-3 лисиці. Ведучий контролює дії гравців.
Зауваження	Гра відбувається на території табору і за умови, що випав свіжий сніг.

«ВІДГАДАЙ ЗАГАДКУ»

Запитання	Відповідь
Степ червоніє і жовтіє, весна його зробила невпізнаним. І мій квітник вогнем полум'яніє, бо розцвіли на нім...	Тюльпани
Цвіте синьо, лист зелений, квітник прикрашає, Хоч мороз усе побив — його не чіпає.	Барвінок
Золоті духмяні квіти, У жіноче свято шлють жінкам палкі привіти Й радості багато.	Мімоза
Як ще називається альпійська фіалка?	Цикламен
Яку квітку називають «Молочною?»	Підсніжник
Весняна ніжна квітка з білими пелюстками й золотим осередочком?	Нарцис
Як вірно сказати – це – піон, півонія чи воронець?	Всі назви вірні: піон і півонія синоніми однієї рослини. Воронець – це назва півонії вузьколистої.
Хоч ця рослина первоцвіт, та ми знаємо її під назвою «шафран» як спецію	Крокус

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

Україна – край квітучий: барвінковий, калиновий, ромашковий... Ми не уявляємо свого життя без них. Вони милують око, тішать серце і в свята, і в будні. Українці завжди добре знали на травах.

Щоб узагальнити і поглибити знання гуртківців про лікарські рослини, прищепити любов до природи, можна запропонувати ребуси та кросворди, відповідями до яких стануть легенди та казки.

Ромашка. Скромну, милу ромашку вплітають у традиційні українські віночки як символ доброти і ніжності. У народній медицині рослину використовують при хворобах шлунка, печінки, сечового міхура, нирок та різних захворювань нервової системи.

М'ята. По берегах річок росте рослина із видовженими листками на коротких черешках та блідо-фіолетовими квітками. У рослини чудовий запах. Вважають, що рослині дали ім'я на честь німфи Менти у давньогрецькій міфології – покровителька річок і лісів. М'ята користується в народі повагою, вона покращує настрій, від її аромату людина весь день залишається веселою і бадьорою. У Римі стіни і підлогу обприскували м'ятною водою, столи натирали листям м'яти.

М'яту використовують у медицині для лікування шлунка, кишечника, печінки, жовчного міхура.

Чорнобривці — це, напевно, найулюбленіша квітка українців. Вони прикрашають квітники великих міст, клумби біля шкіл і будинків. Яскраві голівки зустрічаються на українських вишиванках і в народних піснях «Чорнобривців насіяла мати...».

А батьківщина чорнобривців — Америка. Дикі родичі наших улюбленців ростуть на просторах від Аризони до Аргентини.

Чорнобривці мають дивовижну здатність не тільки лікувати людей, а й відлякувати шкідників капустянок, метеликів на садибах.

Навіть колорадський жук побоюється їх. Окремі види використовують як прянощі, їх споживають свіжими в салатах, овочевих стравах, солять з огірками, кабачками. Настоями з квітів підфарбовують різні страви та соуси. Рослина містить до 5 % ефірної олії, яку цінують парфумери. Лікувальні властивості — бактерицидні, жовчогінні, снодійні.

Біла акація (робінія)

Батьківщиною акації є Південна Америка, її назвали на честь французького ботаніка Жана Робека. У 1586 році його призначили садівником у Лувр, до короля Генріха III. У саду були зібрані тисячі рослин з усього світу як подарованих, так і привезених експедиціями з Близького Сходу, Азії, Африки. На початку XVII ст. тут з'явилося нове дерево з пір'ястим листям і духмяними білими квітами. З 1639 року дерево живе у Франції.

Граф Каразін привіз акацію в Україну на початку ХІХ ст. Завдяки невибагливості до ґрунту воно широко розповсюджене в Україні. Лікувальні властивості: має протизапальну й кровоспинну дії, вживається для лікування хвороб шлунка, нирок. Дерево, крім того, гарний медонос.

НЕЙМОВІРНА КРАСА УКРАЇНСЬКОЇ ПРИРОДИ

Природа України – багата та різноманітна. Завдяки географічному положенню та кліматичним умовам у нас є просторі степи й густі ліси, лагідні моря й величні гори, бурхливі річки та спокійні озера, на просторах країни ростуть тисячі видів рослин та водиться величезна кількість тварин. Змінюються пори року – і кожна з них дарує нам свою особливу красу. Україна завжди асоціюється з безкраїми золотими ланами під чистим блакитним небом. Повний дозрілий колос пшениці символізує багатство та родючість, він важкий і хилиться до самої землі, ніби дякуючи за силу, якою вона його наповнила. Над ланами легко кружляють птахи, і далеко навкруги розноситься їхній спів. У горах Криму дуже красиво наприкінці весни. Схили вкриті свіжою зеленою травою та квітами, а внизу плескається Чорне море – зовсім не чорного, а блакитно-смарагдового кольору. Силуети далеких гір, ніби намальовані аквареллю, здаються, пливуть у морі. Десь серед хребтів причаїлися стрімкі водоспади, проте вони невеличкі та майже повністю пересихають улітку. Поруч із ними завжди свіже та прохолодне повітря, а вода така прозора, що видно кожен дрібний камінь на дні. Природа України радує око. Проте справжня її краса в тому, що вона наділяє нас усім необхідним для життя – повітрям і водою, корисними копалинами, їжею, сировиною для будівництва, пошиття одягу, друкування книжок тощо. Щоб краса української природи не збідніла, не зникли її чудові ландшафти, не зміліли річки, не вимирали тварини ми маємо піклуватися про неї – будувати екологічні виробництва, користуватися чистою енергією та й просто не смітити на вулицях. Це зовсім неважко, а може принести хороший результат, якщо ми всі так робитимемо.

Українська природа... Така казкова, така тендітна... Оспівана Шевченком, Франком, Лесею Українкою, і не лише ними. Усі видатні українські письменники не могли не звернути на неї уваги, вони милувались нею, захоплювались, присвячували свої найкращі вірші. Наша природа жива, неповторна і така багата. Де ще, у якій державі на одній єдиній території співіснують поряд такі різні степ і ліс, гори і море? Український степ, розташований, в основному, на сході, приваблює нас своєю суворістю, невибагливістю. Суха ковила, що дивним і плином стелиться біля наших ніг, світло-зеленими хвилями в'ється по вітру. А навколо запашні польові квіти, які всіма кольорами веселки виблискують серед зеленої травиці. Звичайно, неможливо знайти український степ і без славнозвісних кам'яних «баб» — вісників давніх часів. І поряд зі степом — багатий, шумливий, сповнений таємниць ліс.

На території нашої Батьківщини існують поряд хвойний та листяний ліс. Неможливо залишатись байдужим до його краси. Запорошений снігом, крижаний, майже кришталевий ліс узимку, сповнений ніжною весняної свіжості, ледве-ледве пробуджений ранньою весною, насичений тьмяним, душним ароматом і такий бажано прохолодний у літню спеку, і нарешті, трішки сумний восени. І кожної пори року ліс по-своєму неповторний. Гори: Кримські й Карпатські, вони не менш чарівні у своїй красі.

Гірські масиви для людини завжди були чимось невідомим, таємничим. Прикриті сніговими капелюхами, вони нагадують грізних вартових, наче із казки. Є на території нашої держави і моря: Азовське та Чорне. їх піщані узбережжя приваблюють до себе не лише мешканців нашої країни, а й величезну кількість іноземних туристів. Природа України не лише неповторна, вона має лікувальні

властивості. Важко знайти місце, де не був би розташований хоча б один санаторій чи лікувальний центр. Наша природа дарує нам стільки добра й у відповідь потребує лише невеличкої турботи, хоча б частинку нашого люблячого серця, серця, сповненого поваги та вдячності. Це не багато. Лише тоді навколишній світ подарує нам усе, на що тільки здатен, віддасть нам всі свої коштовні дарунки.

Недарма говорять, що природа – наша мати. Вона дає людині все необхідне для життя, хоч ми не завжди можемо оцінити її дарунки. Що може бути кращим за тепле сонце, величні гори, грайливе море, квітучі дерева навесні? Світ природи багатий і різноманітний. Чого варті сотні тисяч видів тварин, більшість з яких ми ніколи не бачили у житті! А найголовніше те, що людина не просто користується тим, що природа дає їй, а сама становить її невід’ємну частину.

Зараз ми всі звикли жити у світі, який начебто будуємо для себе самі. Ми живемо у великих будинках, оснащених високотехнологічними побутовими пристроями, маємо змогу пересуватися на великі відстані завдяки автомобілям, потягам, літакам. Також ми можемо слідкувати за тим, що відбувається за тисячі кілометрів, через Інтернет або телебачення. Але на мою думку, все це вторинне, адже в будь-якому випадку ми використовуємо знання законів природи та її енергію для створення всіх цих технологій. І на крайній випадок, людина може прожити без усього цього, як жили наші предки й досі живуть деякі первісні племена. Але неможливо жити, якщо ти не маєш змоги насолодитися свіжим ранковим повітрям, погратися з маленьким ласкавим кошеням, погрітися на літньому сонечку, вдихнути аромат троянд, побачити високо в небі світло зірок. Хтось може не погодитись, але мені здається, кожен із нас потребує цих простих радощів час від часу. Недарма на вихідні й свята люди полюбляють бувати на природі, тому що спілкування з нею допомагає їм відпочити, розслабитися, зібратися з силами для вирішення важливих проблем в нашому, «людському» світі. Дуже засмучує те, що люди захопившись розвитком нових технологій, часто шкодять природі. Наша діяльність викликає забруднення довколишнього середовища, кліматичні зміни, вимирання видів тварин і рослин. Колись це було не дуже помітно, а зараз у великих містах просто нема чим дихати. Необхідно пам’ятати, що шкодячи природі, ми робимо гірше самим собі. Мені дуже подобається, що в багатьох країнах люди звернули увагу на альтернативні джерела енергії та екологічні види транспорту. У цій справі неможна бути байдужим – ми маємо зберегти багатства і красу природи, тільки за цієї умови можливе й наше існування на Землі.

ВЧИМОСЬ РОЗМНОЖУВАТИ САНСЕВІЕРІЮ (прикрашаємо зелений куточок)

У рослини сансевієрії офіційно є ще один варіант назви — сансев'єра. У нас в народі її ще називають жартівливою назвою «тьощин язик» (мабуть за гостру шпильку на кінці листка) і «щучий хвіст». Хтось порівняв цю рослину з плазуном і назвав її «змійна шкіра, змійна коса, рослина-змія». Англійці угледіли в ній «леопардову лілію», китайці — «хвіст тигрової орхідеї», турки – «меч паші», а бразильці навіть «меч святого Георгія». Напевно є ще багато оригінальних назв, але це все лише свідчить про те, що сансевієрія надовго оселилася поряд з людьми. Ця рослина являється окрасою офісів, кабінетів, аудиторій, домашніх кімнат. Її довге ланцетовидне листя може досягати довжини до 2м.

Обладнання:

- ❖ дорослий, здоровий листок сансевієрії для розмноження;
- ❖ 2-3 горщики для висадки листкових живців;
- ❖ попередньо приготовлена ґрунтова суміш.

Крок 1

Приготування ґрунтової суміші

Ґрунтову суміш не складно приготувати власноруч. Для цього потрібно:

- ❖ 100 гр листового ґрунту;
- ❖ 100 гр торфу;
- ❖ 100 гр піску;
- ❖ 100 гр перегною;
- ❖ 200 гр дернового ґрунту;
- ❖ дренаж.

Дренажний шар може бути виконаний із керамзитних кульок, або подрібненого пінопласта.

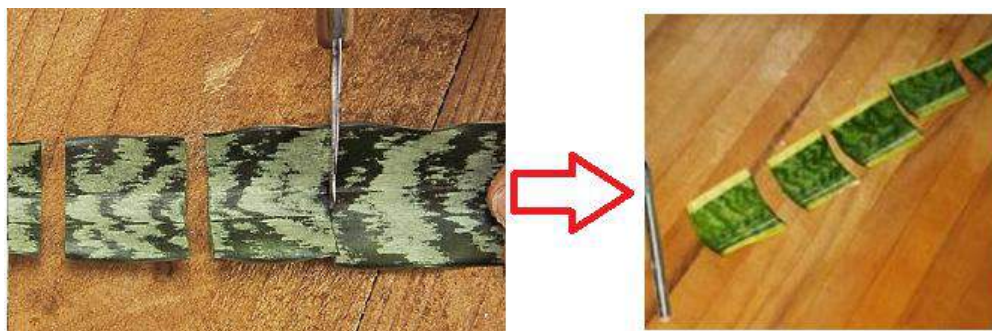
Крок 2

Приготування листка до поділу

Для розмноження виберіть дорослий здоровий листок, бажано нижній, і зріжте його «під корінь», тобто при самому ґрунті. Розмноження сансевієрії листком дозволяє отримати декілька нових екземплярів. Обережно розріжте листок на фрагменти 5-10 см. Дайте, розрізаному на фрагменти, листку підсохнути 2-3 дні. Це робиться для зменшення кількості вологи, адже сансевієрія – сукулент, вона

здатна дуже добре переносити засуху, а це означає, що її запасна тканина містить достатньо великий запас вологи.

Поділ листка сансевієрії на фрагменти

1. Підсушувати потрібно в місці з відкритим доступом повітря проте ні в якому разі не на батареях центрального опалення, духовій шафі чи під палючим сонячним промінням.

2. Потрібно на самому початку відзначити той зріз, який укорінятиметься в ґрунт. Дуже важливо врахувати напрям руху води. Він повинен рухатись знизу вгору.

Якщо їх переплутати, тобто помістити в ґрунт «догори ногами», то живець може не вкорінитись.

Крок 3

Висаджування в ґрунт та догляд за листковими живцями

Листкові живці заглиблюють у вологий ґрунт на 2 см. Зверху можна «спорудити» міні теплицю з розрізаної пластикової пляшки чи прозорого поліетиленового пакету, яку раз на день провітрюють. Ємкість повинна стояти в теплі і на світлі.

Один раз у два дні обприскувати ґрунт водою.

Що спостерігаєте?

Згодом вздовж листкового живця в горщику з'являться листки молоді рослини.

ВИГОТОВЛЕННЯ ТРАВ'ЯНЧИКА (прикрашаємо зелений куточок)

Обладнання:

- ❖ капронова панчоха,
- ❖ насіння газонної трави,
- ❖ тирса і ґрунт,
- ❖ ножиці,
- ❖ одноразова тарілка,
- ❖ (картонна трубка) від кухонних рушників або туалетного паперу,
- ❖ вата.

Для виготовлення трав'яничка вам знадобиться шматок панчохи завдовжки до 30 см. У місці ступні капрон досить товстий, що може утрудняти проростання насіння, тому його найкраще обрізати. Зав'яжіть вузлик, щоб ґрунт не випадав з панчохи.

Підготування панчохи →

← Картонна трубка полегшить засипання насіння і ґрунту.

Спочатку у панчохи засипається насіння трави, (майбутнє «волосся» трав'яничка) і лише згодом обережно досипається ґрунт.

Засипайте землю до тих пір, поки панчоха не прийме кулясту форму. Потім можна витягнути трубку і зав'язати вузол. Зайвий капрон обріжте ножицями.

Куляста форма для трав'яничка →

Не забудьте перевернути «кулю», адже насіння повинно знаходитись на верхній частині «голови»!

Приступайте до прикраси трав'яничка. Придумайте йому веселий образ чи суворий імідж, надайте вираз обличчя, тощо. Використовувати краще всього водонепроникні матеріали, щоб виріб не втратив первинної форми під час поливання.

←Придумуєм «образ».

Очі, вушка та ніс можна зробити із різнокольорових клаптиків тканини або фетру, а брови – із вати.

Після цього перемістіть поробку в пластикову тарілку і добре полийте.

Поставте на підвіконня трав'яничка і вже після декількох днів побачите, як проростає «волосячко» – трава.

Не забувайте про регулярне поливання, адже трава любить вологу.

Коли трава підросте, зробіть трав'яничку красиву, стильну зачіску.

СТВОРЮЄМ КАРТИНУ ІЗ ВОВНИ НА ТЕМУ ЗИМОВИЙ ВЕЧІР

Малювання шерстю не вимагає пензликів, фарб і води, воно виконується послідовним методом викладання кольорових шерстяних волокон

Обладнання:

❖ рамка для фото, можна використати ту, що була виготовлена з природних матеріалів на попередніх заняттях (з жолудів, джгута, морських черепашок тощо);

- вовна,;
- пінцет,
- ножиці,
- флізелін.

Крок 1

Основу рамки застилєть флізеліном. Після цього накладіть пасма білої вовни в різних напрямках. Розкладіть їх так, щоб кінці шерсті виступали за межі картини на 1,5-2 см. Прикладіть зверху скло від рамки і ножицями обріжте кінці шерсті, що виступають.

Крок 2

Методом щипання зробіть з вовни шерстяну вату. Тепер потрібно сформувати фон для картини на тему зимовий вечір. Працюйте з відтінками синього кольору і від темного до світлого прикладайте шматочки шерсті. Щоб оцінити якість накладених шарів шерсті зверху, як найчастіше, прикладайте скло.

Крок 3

За допомогою білої шерсті зробіть замети. Для цього витягуйте щільні шматочки шерсті і викладайте горизонтально.

Крок 4

Щоб намалювати дерева, потрібно витягувати тонкі темно-сині пасмочки і скручувати їх в нитку. Силуети дерев також оформіть білими тонкими пасмами.

Крок 5

Для крони дерев потрібно нарвати грудочку білої шерсті і красиво сформувати його руками.

Крок 6

Місяць можна намалювати тонко скрученою білою шерстю і заповнити її дрібно нарізаною шерстю.

Крок 7

Намалюйте будиночок коричневою шерстю, а дах виріжте з білої. Нижню частину будиночка закрийте заметами з білих волокон. Зробіть віконця і від них відтінок світла, яке падає на сніг. Яскраві пасма потім можна буде приглушити білими волокнами.

Прикладайте як найчастіше скло до картини, щоб вчасно виправити недоліки.

Крок 8

Готову картину потрібно накрити чистим склом і вставити в задалегідь приготовлену рамку.